

STENOGRAFSKE BELEŠKE

SENATA

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 5

BEOGRAD, 1936 GODINE

KNJIGA I

VI REDOVNI SASTANAK

SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 19 MARTA 1936 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

Pretsednik

Dr. LJUBOMIR TOMAŠIĆ

i

Potpredsednik

Dr. UROŠ KRULJ

Sekretar

Dr. VASO GLUŠAC

Prisutni su gg. Ministri: Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova **dr. Milan Stojadinović**, Ministar unutrašnjih poslova **dr. Anton Korošec**, Ministar bez portfelja **dr. Šefkija Behmen**, Ministar poljoprivrede **Svetozar Stanković**, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja i zastupnik Ministra pravde **Dragiša Cvetković**, Ministar trgovine i industrije **dr. Milan Vrbanić**, Ministar građevina **dr. Marko Kožul**, Ministar šuma i rudnika **Đura Janković**, Ministar prosvete **Dobrivoje Stošović**, Ministar finansija **Dušan Letica**, Ministar pošta, telegrafa i telefona **dr. Branko Kaluderčić**, Ministar bez portfelja **dr. Miho Krek**, Ministar bez portfelja **Vojislav Đorđević** i Ministar fizičkog vaspitanja naroda **dr. Josip Rogić**.

POČETAK U 9.30 ČASOVA

SADRŽAJ:

1. — Čitanje i usvojenje zapisnika V redovnog sastanka;
2. — Dnevni red: 1) Pretres interpelacije g. g. senatora Koste Timotijevića i drugova na Predsednika Kraljevske vlade o opštoj politici Kraljevske vlade; 2) Pretres interpelacije g. g. senatora dr. Ivana Majstrovića i drugova na g. Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja o nastavku gradnje nove državne bolnice u Splitu.

Govornici: Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova **dr. Milan M. Stojadinović**, Jovo Banjanin, Dragoslav Đorđević, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Dragiša Cvetković** i **dr. Ivan Majstrović**.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, otvaram šesti redovni sastanak i molim g. sekretara da pročita zapisnik našeg petog redovnog sastanka.

Sekretar dr. Vaso Glušac pročita zapisnik petog redovnog sastanka.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Ima li, gospodo senatori, kakvog prigovora ovome zapisniku? (Niko se ne javlja za reč.) Ne javlja se niko, prema tome oglašujem da je zapisnik overovljen.

Prelazimo na dnevni red. Prva je tačka dnevnog reda pretres interpelacije senatora g.g. Koste L. Timotijevića i drugova na g. Predsednika Kraljevske vlade — o opštoj politici Kraljevske vlade. Ova je interpelacija po propisu umnožena i razdeljena g.g. senatorima.

Molim g. Predsednika Kraljevske vlade da izvoli uzeti reč.

Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan M. Stojadinović: Gospodo senatori, interpelacija gospode senatora Koste Timotijevića i drugova podneta je 11 novembra prošle godine. To je bilo četiri meseca posle obrazovanja moje Vlade. Danas, gospodo, prošlo je 9 meseci i, meni se čini, da su se za tih 9 meseci, ili ako hoćete i od vremena podnošenja ove interpelacije, prilike u našoj zemlji promenile, srećom znatno promenile na bolje.

Cela interpelacija, gospodo, ako je čitamo, napisana je jednim i suviše pesimističkim tonom. Tu se kaže: »U zemlji je stvoreno tako teško stanje da može, ako se produži, naneti najveću štetu narodnoj celini i bitnim interesima države i nacije.« Tu se dalje kaže: »Da je u našem političkom životu nastupilo jed-

no haotično stanje, koje pretili da našu zemlju odvede u punu anarhiju.« Srećom, gospodo, i za Kraljevsku vladu, srećom za narod, pa srećom, gospodo, i za same naše drugove interpelante, ova crna pretskazivanja, ovaj teški pesimizam nije se pokazao kao opravdan. Ta se predviđanja nisu ispunila, i ja mislim da sve patriote ove zemlje mogu s takvim ishodom stvari da budu zadovoljni.

Gospodo, bilo je sukoba pojedinačnih između građana i vlasti, ali nikakvih nemira i nikakvih nereda u zemlji većeg obima nigde nije bilo. Bili su sukobi s vlastima, ali su vlasti uvek ostale gospodari situacije, sa krivcima se uvek po zakonu postupalo, zakon je svagda triumfovao, svagda je bio primenjen, svagda se pokazalo da su zakon i zakonitost najviša volja u ovoj zemlji.

Gospodo senatori, pošto je prošlo toliko vremena ja mislim da možemo i na samu interpelaciju da predemo sa mnogo više hladnokrvnosti, sa mnogo više mirnoće nego što bi to bio slučaj da je ona odmah prihvaćena i raspravljana kada je bila podneta u ono — u parlamentarnom smislu govoreći — još uzburkano doba novembra meseca p. g. Ja ću, gospodo, tačku po tačku da vam pročitam iz interpelacije i tačku po tačku ja ću se truditi što mogu više i objektivnije da dam obaveštenja g.g. interpelantima i celom Senatu na pitanja koja Vas interesuju.

Gospodo, ova interpelacija koja je niz kritika na Kraljevsku vladu u prvoj tački, na prvom mestu nam prebacuje, kao da smo mi donekle odgovorni što politički zakoni, misli se na Zakone o izborima, o štampi, o zboru i dogovoru, nisu ranije doneti. »Ako je cilj vladine politike, — veli se u interpelaciji, — smirivanje i stišavanje političke zaoštrenosti, onda je trebalo pristupiti donošenju tih zakona«. U interpelaciji se veli: »Nije naša krivica ako ti politički zakoni do danas još nisu doneti.« Gospodo, tačno je da nije krivica ni Senata, ni g.g. interpelantata što ti zakoni nisu doneti. Ali, gospodo, nesumnjiva je istina da ni Vlada nije kriva što ti zakoni nisu doneti. Vi znate da smo mi tražili da te zakone donesemo zajedno sa odborima Skupštine i Senata. Vi se sećate, gospodo, i u živoj je još uspomeni Vašoj ta borba koju je Vlada imala u Narodnoj skupštini da bi imala većinu u odborima i u svima tim odborima Vlada je imala samo po jedan glas većine. Vi se sećate, gospodo, i atmosfere koja je vladala u Skupštini i koja je išla jednim tempom krešćendo. Meni se čini da u takvoj atmosferi Kraljevska vlada nije mogla i nije smela u interesu opštem da zavitla zemlju još jednom novom borbom, borbom izbornom, a nema, gospodo, mislim, nikoga od Vas ko bi mogao da posvedoči da je bilo vreme prošle jeseni ili ovoga proleća da uđemo u izbornu borbu u celoj našoj državi. Jer samo donošenje Izbornog zakona stvorilo bi jednu izbornu psihozu, agitacija bi počela. Može se reći da svi izbori znače neku vrstu malog građanskog rata, u dobrom smislu građanskog rata, da bi ta borba još više uskomešala strasti mesto da ih stiša. A Kraljevska vlada smatra da treba te zakone da donese u ono vreme kada će se uskoro posle toga ići na izbore, da se pre vremena narod ne uznemirava političkom izbornom borbom.

Prema tome, ako te zakone nismo ranije doneli, to je bilo doslovno i strogo držanje programa koji smo postavili u smislu naše deklaracije, da Kraljevska vlada ne želi da raspiruje strasti, nego naprotiv želi da ih stišava i smiruje. Prema tome, gospodo, već taj prvi prigovor ja ne mogu smatrati kao opravdan da

krivica leži na Kraljevskoj vladi što ti zakoni nisu doneti.

Na drugom mestu se, u interpelaciji, ističe kao najkrupnija greška Vlade, da se vraćamo na stari partiski život.

Gospodo senatori, ja ću Vam pročitati ceo taj tekst, gde stoji u interpelaciji ovo (čita): »Jedna je od najkrupnijih prvih pogrešaka Kraljevske vlade bila, što se dopustilo vraćanje na stari partiski život i ponovno opredeljivanje narodnih snaga po plemenskim, regionalnim i konfesionalnim vidicima. Time nije samo povređen jasni propis čl. 13 Ustava, nego se postavljaju na dnevni red opet sva pitanja koja su trebala u duhu manifesta Kralja Ujedinitelja i Ustava od 1931 u najbitnijem interesu našeg nacionalnog i državnog razvitka, biti za uvek zatvorena. Vlada sama dala je primer osnivanjem Jugoslovenske radikalne zajednice, koja već po svome imenu, a i po samom službenom saopštenju povodom objave njezinog programa, predstavlja samo jednu koaliciju triju starih plemenskih, odnosno konfesionalnih partija pod vodstvom najistaknutijih članova Kraljevske vlade.«

Gospodo senatori, nama se, dakle, prebacuje kao najveća greška što smo oživeli stare plemenske partije, jer smo time čak — reklo se — povredili i Ustav. Gospodo, Vi znate koje su tri partije osnivači ove nove partiske grupacije, koja se zove Jugoslovenska radikalna zajednica.

Jedan od prvih osnivača je bivša radikalna stranka. Gospodo, za radikalnu stranku neki smatraju da je bila plemenska partija. I ja, koji sam bio u radikalnoj stranci i koji znam da su tu bila zastupana sva tri plemena naša, sve naše religije i sve naše pokrajine, i ja koji sam lično bio kandidat radikalne stranke u Mariboru, i ja koji znam da smo tu imali pored Srba i Slovence i Hrvate u ovoj našoj partiji, — ja nisam mišljenja da je stara radikalna stranka bila konfesionalna ili plemenska ili regionalna. Ali kad se ona prijavila 1933 god. vlastima, onda je tadašnja Kraljevska vlada rekla: radikalna stranka po Ustavu je plemenska, i Vi ne možete dobiti odobrenje za svoj rad. A šta je radikalna stranka radila od 1933 do 1935 god.? Ona je u stvari usvojila gledište g.g. senatora, koji podnose ovu interpelaciju i potrudila se da učini njen okvir i njegov opseg još širim nego što je bio stari. I Vi ste, gospodo, videli, da su osnivači, pored radikalne stranke, i bivša Slovenska ljudska stranka i bivša Jugoslovenska muslimanska organizacija. Kad se takva jedna partija stvara, gde su, nesumnjivo, zastupljeni pored pravoslavnih i katolici i muslimani, a pored Srba i Slovenci i Hrvati — a Vi ste videli da i pretstavnici manjina prilaze ovoj našoj partiskoj organizaciji, ako ste objektivni, kako onda možete reći, da smo mi pogazili Ustav time što smo takvu jednu partiju prijavili vlastima i to po zakonima, koje nismo mi doneli, ali koje mi poštujemo i primenjujemo. Ja mislim, gospodo, da je taj prigovor neosnovan.

Reklo se i to, da smo mi stara partija još i po imenima našim. Jest, gospodo! Dr. Korošec nije nikakvo novo političko ime u našem političkom životu; dr. Spaho nije nikakvo novo političko ime a i moja malenkost mislim da nije nikakvo novo političko ime. Ali, gospodo, daleko od toga da to šteti i škodi našoj partiji, mi se možemo ponositi da su, baš prvaci partiski koji čine našu grupaciju stari političari, koji su uvek imali, koji danas imaju i koji će imati uvek poverenje našeg naroda.

Gospodo senatori, juče je umro jedan veliki grčki državnik, Venizelos. Taj čovek, koji je nekoliko puta išao iz svoje zemlje i vraćao se u svoju zemlju, jednoga dana u tim svojim šetnjama iz zemlje u zemlju, bio je upitan od jednog novinara: »Šta Vi, gospodine Venizelos, opet se vraćate natrag u Grčku? Ja sam odavno mislio da ste Vi svršili svoju političku karijeru!« Na to će mu Venizelos reći: »A gde ste Vi videli da postoji jedna fabrika za političke ljude, koja svakoga dana fabrikuje nove političke ličnosti?«

Ja Vas gospodo, pitam, gde ste vi našli fabriku političkih novih ličnosti u Jugoslaviji, i ako se ta fabrika našla, i ako su se neke nove ličnosti pojavile, ja Vas, gospodo, molim, da uporedite ove stare iskustvije, poznatije sa nekim novima, koji se sada pojavljuju, pa mislim da u tome poređenju — to poređenje ne može nikako ispasti na štetu ovih starih.

Gospodo, ako su stari političari: g. Korošec, g. Spaho i gospoda koja su u Kraljevskoj vladi i koja su u Jugoslovenskoj radikalnoj zajednici, ja, gospodo, ako pogledam klub naših uvaženih drugova u Senatu, Jugoslovenski nacionalni klub, ja gospodo ne bih nikako mogao reći da su neke nove političke ličnosti predsednik partije Jugoslovenske nacionalne stranke g. Nikola Uzunović, ili da je neka nova politička ličnost moj prijatelj i kolega senator, Predsednik vašeg kluba JNS u Senatu, g. Kosta Timotijević. Gospodo, kako su oni novi ljudi, tako su novi ljudi i g. Korošec i g. Spaho i drugi i ja, gospodo, ne bih htio da zamerim ni jednim ni drugima, jer se svi oni trude da po svome najboljem znanju i umenju posluže interesima naše države, našega naroda, Kralja i Otadžbine.

Najzad, gospodo, još se treći prigovor čini Jugoslovenskoj radikalnoj zajednici, pa se kaže ovo: po samom imenu to je stara partija, — u interpelaciji stoji: »već po svome imenu«.

Gospodo, JRZ nije to nikakvo staro ime, to je mislim novo ime, ali ako nam se i to prigovara od strane uvaženoga predsednika JNS kluba ovde u Senatu, da smo mi već po svome imenu jedna stara partija, ja moram pitati moga druga g. Timotijevića i njegovu stranku, Nacionalnu stranku: kako se nazivala, kad se prijavila vlastima i kada je odobrena od vlasti, i to ne od vlade Stojadinovića — nego od vlade iz 1932 godine i koja je tada odobrena pod imenom: Jugoslovenska Radikalna Seljačka Demokracija, i, gospodo, ta Jugoslovenska Radikalna Seljačka Demokracija, koja je već sama u svome imenu predstavljala četiri partije bila je dozvoljena, bila je moguća i bila je odobrena kao tobož nova, a nama g. Timotijević sa drugovima kaže: ne, vi Radikalna Zajednica vi, po svome imenu, vi ste stara partija.

Gospodo, ja mislim, da i ti naši drugovi nisu dovoljno objektivni kada nam kažu da smo mi jedna stara partija, i da imamo jedno staro partijsko ime.

Najzad, gospodo, što se tiče toga da li je JRZ nova ili stara partija, može biti merodavno samo ono što stoji u partijskom programu i u partijskim statutima JRZ. Gospodo, da je JRZ nova partija, to se vidi po našem proglasu koji smo mi uputili 12 septembra prošle godine, mi, ceo Izvršni komitet, gde se kaže »Narodna radikalna stranka itd... osnivaju jedinstvenu političku stranku koja će se zvati Jugoslovenska Radikalna Zajednica. Programi i statuti ove nove stranke« ...itd.

Gospodo, sami osnivači kažu da je to nova stranka, pa se onda apeluje na prijatelje Radikalne stranke i drugih bivših stranaka i kaže se da će u ovoj Radi-

kalnoj zajednici naći mesta ne samo pristalice onih triju bivših stranaka, »već i mnogobrojni drugi građani, kojima su ova osnovna načela draga i za koja su oni spremni da se založe i da se bore svom snagom svojom.«

I najzad, gospodo, u našoj reči koju smo potpisali u prvom broju »Samouprave«, mi smo kazali jasno da je osnovana jedna nova politička stranka. I kad mi osnivači pozivamo narod i kažemo: osnivamo novu stranku, ja mislim da niko nema prava da nam prebacuje da mi oživljavamo nešto staro. Mi smo osnovali jednu novu političku partiju, koja se zove Jugoslovenska Radikalna Zajednica, koja je prema tome osnovana tačno na zakonima koji važe i koje smo mi primeniti i na nas same.

Gospodo, jedan težak prigovor dalje u interpelaciji nalazi se u jednom pasusu, koji ovako glasi (čita): »Posledice ovakvog sprovođenja državne politike pojavljuju se pre svega u jednoj dosada neviđenoj međusobnoj plemenskoj zaoštrenosti, koja protiv državne ideje ističe program nacionalne suverenosti pojedinih delova našega naroda sa svima posledicama. Plemenske zastave i grbovi, u pojedinim krajevima naše zemlje pobedili su simbole našeg državnog suvereniteta, narodnog ujedinjenja i nacionalnog ponosa. Razni ispadi zavedene i od neprijatelja nacionalne misli potsticane gomile, katkada i prema najvišim državnim funkcionerima; fizički napadaji protiv pojedinih državnih službenika, potpuna pasivnost državnih organa prema otvorenom vredanju najvećih svetinja države i nacije i prema neprikriivenom radu protiv osnovnih zakona državnog i socijalnog poretka — doveli su do toga da se danas najbitnija pitanja države i naroda raspravljaju i rešavaju na ulici i omogućili su, u pojedinim krajevima, jedan nezapamćen terorizam protiv svakog svesnog nacionalnog čoveka. Dok su tako na jednoj strani otvoreni svi ventili, i dok je data puna sloboda svakom razornom radu...« i t. d.

Gospodo, mi smo pitanje plemenskih zastava i sukoba oko toga raspravljali i vi se sećate, da sam ja rekao, da je u tom pitanju Kraljevska vlada tačno postupila prema zakonskim propisima, koji već postoje. Donet je zakon, kojim se zabranjuju plemenske zastave, a nije donet nikakav zakon, kako će se kažu njavati oni koji se protiv toga ogreše i koji te propise prekrše. U tom pitanju je donešen jedan raspis od vlade g. dr. Srškića, u kojem se kaže, da se to kazni kao policijski istup, da se ne progoni odmah na licu mesta, nego da se onaj, koji taj propis prekrši, naknadno pozove, sasluša i kazni novčanom kaznom ili zatvorom. I Kraljevska vlada, poštujući potpuno te zakonske propise, u svemu je postupila prema tim propisima i raspisima prijašnje vlade i tačno je primenjivala zakon onako kako on u tom pogledu glasi.

Gospodo, teška je kritika, kada se kaže da je naša vlada dozvolila neki razorni rad u državi, čak i takav rad, koji ruši socijalni poredak. Oni, koji ruše socijalni poredak, to su ekstremni elementi, koji su poznati pod imenom komunista, a niko nije više nego Kraljevska vlada, napose gospodin Ministar unutrašnjih dela, takove elemente progonio i rećima i delima i primenjivao zakonske propise protiv istih elemenata u našoj državi. Ja, gospodo, moram kategorično odbiti kritiku, da Kraljevska vlada ne primenjuje zakone ni onda, kada se ruši državni poredak. Mi smo bili, a bićemo i u buduće uvek odlučni da poduzmemo sve mere potrebne za održanje državnog i

socijalnog poretka, a mislim, da će mere, koje smo preduzeli i koje ćemo mi preduzeti u tom cilju, naići i na Vaše odobrenje.

Gospodo, u interpelaciji se dalje nalazi jedan pasus, kao da je vlada progonila činovništvo u nekim nečuvenim razmerima. »Iz partijskih razloga premeštaju se i gone stotine i stotine ispravnih činovnika, čija je jedina krivica u tome, što su verno služili jednom nacionalnom režimu«, — stoji u podnetoj interpelaciji.

Gospodo, ta je kritika ponovo bila ovde, kao i u Finansijskom odboru, a ja sam lično prisustvovao diskusiji, kada je kritika bila naročito uperena protiv resora Ministarstva prosvete, naime da su ispravni učitelji, specijalno u Dravskoj banovini, bili osobito oštro i mnogobrojno proganjani. Ali sam, gospodo, u toj diskusiji čuo i ovo, što mislim da treba i ceo Senat da čuje, da je u Dravskoj banovini, gde ima 4180 učitelja, svega 274 premešteno i to po molbi 168, pa prema tome ostaje da je od 4180 učitelja premešteno po potrebi službe svega 100 lica. Kad se takav jedan premeštaj učini u normalno vreme, u jesen, kad se premeštaji uopšte vrše, onda od 4.000 učitelja premeštiti 100 lica, — za koje g. Ministar prosvete veli da je bilo samo ispravljanje ranije učinjenih premeštaja t. j. vraćanje ljudi natrag na mesta gde će bolje poslužiti državi, — ne može se govoriti, kad tako statistika zvanično pokazuje, da je bila naročita politika da se progone ispravni nacionalni činovnici.

Gospodo, jedna dalja kritika u ovoj interpelaciji je mesto, gde se govori o ekonomiji i finansijama. Tamo se kaže: »Nesmanjena ekonomska depresija i nadalje utiče na državno gazdinstvo, ali je politička nesredenost u zemlji još pojačala posledice te depresije. Veliki projekti javnih radova, za koje su bili obezbeđeni prema službenim izjavama tadanjeg Ministra finansija i potrebni krediti u visini jedne milijarde, ostali su velikim delom na papiru«.

Gospodo, što se tiče ekonomskog i finansijskog položaja naše zemlje, ja ću vas samo potsetiti da cena agrarnih produkata, specijalno cerealija, pšenice i kukuruza, nikada poslednjih godina nije tako dobro stajala u ovo doba, kao danas, za vreme ove vlade. Nikada se, gospodo, poreski tereti nisu toliko smanjili narodu, kako se vrši smanjenje pod upravom moje Vlade. I nikad, gospodo, javni radovi u ovoj zemji nisu na takvoj velikoj meri u svima pokrajinama i u svima zemljama bili preduzimani, kao što su bili preduzimani baš pod upravom Vlade, kojoj imam čast biti na čelu. Idite u koji hoćete kraj naše države, idite na Primorje, idite u Vojvodinu ili u Sloveniju, u Južnu Srbiju, gdegod se okrenete, vi ćete naći, da se podižu novi putevi i nove železničke linije. I prema tome je teška i velika nepravda reći nam, da je kredit od jedne milijarde bio samo jedna stvar, koja je ostala na papiru! Ne, gospodo! To nije bilo samo obećanje, to nije bila samo jedna stvar koja je ostala na papiru, to je jedna stvar, koja se je potvrdila u delu i stvarnosti, to su veliki javni radovi, koji se odista u svima krajevima danas u našoj državi izvršuju. I ja prema tome ni ovu tačku ekonomsko-finansijske kritike iz ove interpelacije ne mogu primiti da je opravdana. Gospodo, državne finansije nisu se ni malo pogoršale. Ako ste čitali poslednje zvanične podatke, Vi ćete videti, da su se prihodi u januaru mesecu ove godine u znatnoj meri popravili prema приходima u januaru mesecu prošle godine.

Gospodo, u interpelaciji govori se i o ulozi Senata. Pri kraju interpelacije se kaže: »Senat je ustanova koju je stvorio Kralj Ujedinitelj sa naročitom zadaćom da bude budni čuvar velikih ideja Njegovog manifesta, branilac jugoslovenske misli i zatočnik ustavnog poretka u zemlji«. Svakako, da sve što je pokojni veliki Kralj Ujedinitelj stvorio, da je bilo inspirisano tim velikim idejama. Ali, gospodo, ja bih želeo, da ovdje dodam još jednu veliku ulogu Senata, koja je upravo, čini mi se takode vrlo važna, a to je uloga koju ima Senat u svima zemljama, gde Senat uopšte postoji. Senat nije nikakva naša specijalna tvorevina, Senat postoji u mnogim državama na svetu, i tamo gde postoji, on je kočnica, on je regulator, konservativni elemenat na rad Narodne skupštine, na rad Donjega doma. Svuda gde on postoji, on treba da bude kontrola da Narodna skupština u velikom zanosu, zagrejana možda posle neke izborne borbe, donese zakone koji ne bi bili možda sasvim u skladu sa državnim, nacionalnim ili socijalnim interesima zemlje.

Gospodo, tu ulogu kočnice, regulatora, tu ulogu razuma, tu ulogu više kontrole nad radom zakonodavnih instancija prvoga stepena, tako da se ovde izrazim, i ako su oni u stvari potpuno jednaki, tu ulogu ima da vrši Senat i zato i u našem Ustavu stoji, ako jedan predlog zakona ne odgovara pogledima Senata, on se može vratiti i na kraju krajeva, u slučaju neslaganja, Kralj o njemu rešava. Ali, gospodo, ja ne bih želeo da u našem ustavnom poretku, poštujući principe Ustava, na koje se i interpelanti u svojoj interpelaciji često pozivaju, ja ne bih želeo da Senat izide iz uloge, koja mu je Ustavom određena.

Gospodo, sudbina Vlade po našem Ustavu ne zavisi od parlamenta. O njenoj sudbini jedan viši faktor vodi brigu i staranje. Ali, gospodo, ja razumem i kritiku i savete interpelacije, koju gospoda senatori podnose, samo bih molio, da se u svima tim interpelacijama, koje ćemo ovde raspravljati, a moja bi želja bila da ni jedna interpelacija ne bude ostavljena bez odgovora, jer ja sam uveren da će gospoda senatori uvek podnositi interpelacije, koje su ozbiljno dokumentovane i o kojima uvek Kraljevska vlada može podneti računa i dati obaveštenja ovde celome Senatu, ja, gospodo, u želji da takav duh i to raspoloženje postoji kod Vlade i kod Senata, ja bih molio gospodu, koja se naročito ističu svojim nacionalizmom i jugoslovenstvom, koje mi poštujemo i cenimo, da ipak ne oslovljavaju nas kao neke, skoro bih rekao, antidržavne i anacionalne elemente! Ne bih želeo, gospodo, da izvesna gospoda, koji se zovu nacionalni Jugosloveni ili jugoslovenski nacionalisti, uzmu aršin u jednu ruku i kantar u drugu ruku i svaki korak, svaki postupak, svaki akt Kraljevske vlade mere, da ne bi santimetar više ili manje bilo blizu jugoslovenskog nacionalizma, jedan gram više ili manje postavljen u duhu velike jugoslovenske nacionalne ideje.

Gospodo, teško je nama svima da svakodnevno slušamo i u govorima i u člancima i u izjavama pa čak i u samoj ovoj interpelaciji, kao da dr. Stojadinović, g. Korošec, g. Spaho, da druga gospoda u Kraljevskoj vladi nisu isto tako dobre patriote, nisu isto tako dobri nacionalni Jugosloveni, kao što su gospoda neki narodni senatori, koje mi cenimo i poštujemo a koji se zovu jugoslovenski nacionalisti.

Gospodo, neskromno je i teško govoriti o samome sebi. Ja možda i ne bih o tome govorio, da mi nije povoda dala ova interpelacija. Ali, gospodo, je-

dnom čoveku, koji je danas Predsednik Vlade i koji je tri puta biran za narodnog poslanika pod Vidovdanskim Ustavom, koji je dva puta bio Ministar finansija pod tim istim Vidovdanskim Ustavom, da mu se kaže da nije pristalica državnog i narodnog jedinstva, gospodo, to je jedna teška uvreda! Pa zar, gospodo, Vidovdanski Ustav nije bio na bazi i na principu državnog i narodnog jedinstva?

Gospodo, da li se može reći da nije jugoslovenski nacionalista jedan g. Korošec, koji je još u bečkom parlamentu 1907 g. rekao u lice austrijskoj vladi ove reči: »Na Balkanu sve mrzi Austriju. Ako hoćete da vodite zdravu balkansku politiku onda treba uvideti važnost jugoslovenstva«, i docnije, nekoliko godina docnije, za vreme Svetskog rata, u tom istom austrijskom parlamentu u Beču, 12 juna 1917 godine, g. dr. Korošec kaže ovo: »Želim da iz prolivene krvi iznikne jugoslovenska sloboda. Mi hoćemo slobodu, no ako je to što mi hoćemo veleizdaja, onda gospodo kažem vam, da nimate dovoljno vešala, da bi mogli obesiti sve veleizdajnike i nimate dovoljan broj pušaka da bi mogli pobiti sve, jer svi Slovenci, Hrvati i Srbi hoće slobodu, hoće zajednički život i u toj zajednici rad za svoje blagostanje.« I najzad, gospodo, malo docnije, u tom istom austrijskom parlamentu, g. Korošec kaže još i ovo: »Jugoslovenskom narodu treba dati jugoslovensku državu.« Gospodo, kad takve izjave imate g. Korošca u ono vreme, kad nije lako bilo biti jugoslovenski nacionalista, sa kakvim pravom vi njemu možete odricati to jugoslovenstvo danas i, metnite ruku na srce, koliko tešku i neoprostivu uvredu činite time takvom jednome patrioti kakav je g. dr. Korošec!

G. dr. Spaho bio je šef jedne partije koja se zove Jugoslovenska Muslimanska Zajednica. Setite se gospodo, posle Ujedinjenja kad se naša država zvala Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, setite se tih prvih godina pak sve do 1929 g., moramo priznati, jugoslovenstvo nije bilo baš tako reći u modi, a zvati se Jugosloven! Bio je mali broj ljudi, koji su sebe tako nazivali: Jugosloven, nacionalno jugoslovenstvo, Jugoslavija. Svi su volili da se zovu plemenskim izrazima: Srbin, Hrvat i Slovenac i jedna jedina partija politička, koja je u to vreme postojala to je bila Jugoslovenska Muslimanska Organizacija, čiji je šef bio g. dr. Spaho, koja je imala baš to ime u svom programu, u svom imenu, na svojoj firmi i na prvom mestu: »Jugoslovenska Muslimanska Organizacija.« I sada gospodo, taj dr. Spaho, koji se proglasio Jugoslovenom mnogo pre mnogih drugih, koji danas sebe nazivaju Jugoslovenima, taj dr. Spaho nije jugoslovenski nacionalista. Danas se njemu meri svaka reč i svaki pokret i kaže se: »Da li je ovaj Jugosloven, da li je ovaj za državno i narodno jedinstvo?«

Gospodo, vi spominjete izjave aktivnih ministara, za koje kažete, da vas malo deranžiraju po neki put sa svojim govorima, da malo unose sumnju u Vas, da li je ovo propovedanje i što smo u našoj deklaraciji ovde pred Vama izneli, sa kojom deklaracijom kažete da se slažete potpuno, da li je sve to tačno, da li je to u skladu sa tom deklaracijom? Gospodo, ja ne znam da li ste imali prilike čitati sve izjave mojih kolega u vladi, ali gospodo, ja ću vas potsetiti i pročitati vam samo jedan stav koji je dr. Behmen izgovorio u Bosni na jednom mestu kada je rekao: »Narodno i državno jedinstvo to je stvar o kojoj se ne diskutuje. To je stvar van diskusije.« To kaže dr. Behmen, a g. dr. Krek na jednom zboru, usred Beograda, kaže otvoreno i javno i to je cela naša štampa

zabeležila, govoreći o njima Slovencima, kaže: »Ja vas molim da mi verujete, da je Jugoslavija bila naš ideal, Jugoslavija ostaje naš ideal, sa njom živimo i sa njom umiremo!« Gospodo ako citirate izjave ministara, ja vas molim da ne zaboravite ni ove izjave, koje sam ja ovde sada pred Vama pročitao.

Gospodo, ima jedna stvar u kojoj ste Vi naročito osetljivi, za koju naročito tražite garanciju od Kraljevske vlade i naročito strahujete da se mi od nje ne udaljimo, a to je, gospodo, pitanje našeg državnog i narodnog jedinstva. Mi smo, gospodo, to državno i narodno jedinstvo uvek i u svim našim izjavama podvlačili, uvek na prvom mestu isticali. U programu Jugoslovenske radikalne zajednice stoji u prvom njenom članu, u programu partije, da je »Stranka za monarhiju, i za narodnu dinastiju Karadorđevića. Stranka je za narodno i državno jedinstvo, za jedinstvo teritorije i za jedinstveno državljanstvo, i te će ideje propagirati i zastupati.« Gospodo, naš program, vidite, u prvom svome članu tako govori o državnom i narodnom jedinstvu.

Zatim, u našem prvom proglašenju od 12 septembra pr. godine mi ponavljamo ideju o narodnom i državnom jedinstvu. U prvom broju »Samouprave« od 20 februara o. g. mi ponovo ističemo u našem programu narodno i državno jedinstvo.

I, gospodo, posle takvih izjava, posle ovoga našeg programa i naših govora, ja Vas, gospodo, molim, da i to pitanje skinemo jedanput sa dnevnoga reda, i da i svi Vi nama priznate, kao što i mi Vama priznajemo, da nema u ovome Domu nikoga, da nema u našem Parlamentu nikoga, a najmanje u Kraljevskoj vladi ma koga, koji bi imao i najmanje sumnje, koji bi imao protivno mišljenje, da uopšte može biti diskusije, da može biti ma kakvog govora i ma kakve reči o narodnom i državnom jedinstvu. To je pitanje, gospodo, van diskusije, jedanput za uvek — svršeno!

Najzad, gospodo, Vi ste u Vašoj interpelaciji na kraju rekli, da ste daleko izvan svih političko-partijskih računa. Ja, gospodo, u to verujem, i ja, gospodo, mislim, da će tako i biti.

Vidite, Vi ste mi na jednom mestu u interpelaciji prebacili partizanstvo, da je moja Vlada partizanska, da mi širimo partizanstvo svuda, gde se pojavimo, da je JRZ neka jeres (Smeh), koja ulazi svuda, da širi partizanstvo i propagira svoje ideje. Mi, gospodo, takvi jeretici iz JRZ, ipak nismo ni do danas osnovali klub JRZ u ovome Domu. U Senatu ne postoji klub JRZ. (Milutin Dragović: Treba ih deset!) Ima nas više od deset, dragi kolega, i Vi ćete jednoga dana doći u JRZ! (Buran smeh. Aplauz na levici.) Ne, što nas ima samo deset, ima nas više od deset, ali je meni došao jedan od naših dobronamernih kolega, ne znam, smem li da spomenem njegovo ime, on sedi na levici ovde, i kazao mi je: »Gospodine predsedniče, nemojte, molim Vas, osnivati klub ovde u Senatu!« Ja sam na to pitao: »Zašto? Pa postoji klub JNS! On zasedava, on rešava, on štampa deklaracije i najzad je jednu interpelaciju podneo.« Mislite, da nas ne golica, nas iz JRZ, mislite da nam je tako lako i milo, kad Vi tako stalno — ne znam koju reč da upotrebim — izlazite sa JNS i sa Vašim JNS klubom... Pa ipak, mi stegnemo naše junačko srce iz JRZ i kažemo: »Dobro, da ne osnivamo klub u Senatu.« »A zbog čega to, gospodine kolega?« pitao sam tada zbog sabesednika. On mi je na ovo pitanje odgovorio: »Zato, što u Senatu ne treba da bude uopšte političkih klubova. Mi treba da budemo van partija, da budemo

jedna celina, da budemo regulator političkog života, da vršimo ulogu, koju nam Ustav propisuje. I zato je bolje da se ne cepamo i ne delimo u klubove!« Ja sam rekao: »Dragi kolega, ja ću tu ideju usvojiti, ako to i gospoda iz JNS usvoje!«

Na Vama je, gospodo, prema tome, da to partizanstvo pojačate, ili oslabite, u ovom Domu. Ali, vidite, svakako po našem držanju, mi smo ti, koji partizanstvo ovde ne propagiramo i koji bi zbilja želeli, da Senat bude nad tim — kako Vi lepo kažete u interpelaciji: nad tim sitnim partisko-političkim računima... No to ne zavisi samo od nas, nego i od Vas.

Mi, gospodo, smatramo da svi zajedno treba da poslužimo onom velikom idealu, koji nam je ostavio u nasleđe Veliki Kralj Ujedinitelj Aleksandar I, da poslužimo verno svojoj zakletvi, koju smo dali na Ustav, da ćemo Ustav poštovati i da ćemo čuvati narodno i državno jedinstvo, radeći svaki po svojoj najboljoj savesti.

Gospodo, kogod radi on može i da greši, mi, međutim, svaku dobronamernu kritiku primamo, a mi i ovu interpelaciju smatramo dobronamernom kritikom i zato o njoj ovde govorimo ovako i mi ćemo sve savete i svaku dobronamernu kritiku sa zadovoljstvom čuti, jer će nam to biti potsticaj kako da radimo pa da, u koliko grešaka ima, u buduće tih grešaka ne bude ili bude sasvim malo. Tako radeći, mi ćemo najbolje poslužiti interesima države i onom vrhovnom idealu, kome svi težimo, a naime da budemo na korist i da radimo za dobro Kralja i Otadžbine! (Odobranje i pljesak).

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Reč ima senator g. Jovo Banjanin.

Jovo Banjanin: Gospodo senatori, uzimam reč da se u ime potpisnika interpelacije, osim vrlo uvaženog senatora g. Milana Simonovića, osvrnem na odgovor Gospodina Pretsednika Vlade na našu interpelaciju. Možda će u mom izlaganju biti ovde onde i po koja lična intonacija, za koju samo ja nosim odgovornost, ali molim da mi se veruje da u tom neće biti nikakvih ličnih motiva ni lične žaoke, i da nemam ni najmanje namere da bilo koga vredam.

U prvom redu moram naglasiti da i ovaj visoki Dom gleda s indignacijom i ogorčenjem na zločin koji je izvršen u Narodnoj skupštini. Posle mračnog i strašnog dana 20 juna 1928 godine ovo je druga sramota i našeg Narodnog predstavništva i cele naše Otadžbine. Ja se nadam da će to biti i poslednja sramota naša, i da više neće u Parlamenat ulaziti ljudi koji misle da revolverom i zločinom rešavaju politička i nacionalna pitanja. (Uzvici: Tako jel!) Ali, gospodo senatori, ni posle ovog zločina nije mogao da se promeni naš stav prema Vladi Gospodina Stojadinovića, kao nažalost ni posle njegovog odgovora na našu interpelaciju.

Gospodo senatori, interpelacija, o kojoj se danas raspravlja, ima vrlo čudnu sudbinu. Ona je podnesena 12 novembra prošle godine i ona je tek danas posle više od 4 meseca ugledala svetlost Božijeg dana, i o njoj se tek danas raspravlja. Dok su u zemlji trajale orgije bučnih agitacija, glas Senata nije smeo da se čuje. Ali i danas nažalost nije ova interpelacija u potpunosti mogla da ugleda svetlost dana. Ona je od 12 novembra bila cela uvrštena u red ilegalne političke literature; ona je i danas jednim delom ostala u krugu ilegalne političke literature.

Gospodo senatori, možda izgleda paradoksalno, ali Gospodin Pretsednik Vlade uopšte nije ni odgovorio na našu interpelaciju. On je odgovorio na onu

interpelaciju koja je smela da izađe u štampi. Ali, gospodo, iz te interpelacije izostavljeno je upravo ono što je uzrok strahovanja ovog visokog Doma za razvoj prilika u našoj Otadžbini.

Ja ću biti slobodan, gospodo, da vam pročitam samo dva zabranjena stava da se vidi u čemu leži razlika između Kraljevske vlade i ovoga Senata. Mi smo u interpelaciji konstatovali rastrojstvo duhova, koje ugrožava unutrašnji mir i pretili da uništi sve dosadašnje rezultate nacionalne konsolidacije. Narod sve više veruje da je počelo konačno skretanje sa osnovne linije, na koju je Kralj Ujedinitelj postavio naš državni i nacionalni život. Dalje interpelacija veli: „Aktivni ministri, šefovi bivših stranaka, partijski prvaci, agitatori i demagozi, kao da se svi takmiče u tome ko će narodne mase više zbuniti i stvoriti u njima raspoloženje kao da je suština našeg nacionalnog državnog pitanja u tome da se sruši sve, što je Kraljevim manifestom stvoreno 6 januara 1929 godine i Ustavom od 1931 godine. Narodu se sugerira da je tim istorijskim aktima uveden bio jedan reakcionaran mrzak režim, koji ga je sve do 24 juna 1935 godine pritiskivao i čija načela i rezultati po svaku cenu treba oboriti!«

U tome je suština naše interpelacije, i na to ja nisam čuo jasan odgovor. Sa koliko se lojalnosti spremla ova debata u Senatu, ja ću da vas upozorim na činjenicu kako je vladina štampa obavestila javnost pre nego što je otvorena ova debata. »Vreme«, vladin list, jednim ogromnim natpisom preko cele strane donosi ovo: »Senatori oštro kritikuju vladu g. dr. Stojadinovića koja je dopustila vraćanje partijskog života, obnovu rada starih stranaka i političke slobode.« Međutim, gospodo, prvo na što je g. Pretsednik Vlade morao da odgovori na našu interpelaciju, bilo je to što smo ga mi pozvali na odgovornost što nisu izvršena ovlašćenja za donošenje političkih zakona. G. Pretsednik Vlade kazao je ovde da ti zakoni nisu bili doneti zato što je atmosfera u Skupštini bila takva da zakoni nisu mogli da budu doneseni. Gospodo, neposredno posle petomajskih izbora bila je atmosfera ne samo u Narodnoj skupštini nego u čitavoj zemlji strahovita. Zašto je g. dr. Milan Stojadinović onda tražio ovlašćenje, kad je znao kakva raspoloženja vladaju u zemlji.

Gospodo senatori, u deklaraciji Kraljevske vlade bile su rečene dve stvari, da Vlada radi na stišavanju strasti i na smirivanju zaoštrenosti, i da je njen osnovni princip čuvanje narodnog i državnog jedinstva. Mi smo dužni da se osvrnem na to kako Kraljevska vlada ispunjava ta svoja dva zadatka.

Gospodo, interpelacija naša u vrlo je pažljivom obliku izložila teško stanje u zemlji, teško stanje, koje se, nažalost, nije promenilo onako kako nas to uverava g. Pretsednik Vlade. Ovu interpelaciju, gospodo, pisalo je i potpisalo 60 ljudi koji se ne bore ni zviždalkama, ni čegrtaljkama, ni revolverima. Pisali su je i potpisali ljudi, koji imaju za sobom desetine godina javnog života, i u ovoj interpelaciji sabrali su ono što po njihovom osećanju postoji u čitavoj našoj Otadžbini. I mi ni danas nismo u mogućnosti da potvrdimo izjavu g. Pretsednika Vlade: da su se prilike tako povoljno promenile, da svi možemo da budemo zadovoljni. Ne, gospodo. Prilike se u našoj zemlji nažalost nisu popravile. Naprotiv, mi možemo da kažemo da ono što je u onako bučnim oblicima manifestovano u početku, da to i danas postoji, i može se možda nazvati kao neka stabilizacija i normalizacija nereda.

G. Ministar unutrašnjih poslova dr. Korošec je u Finansijskom odboru Senata i u plenumu Narodne skupštine slavio osobitu požrtvovanost naših žandarma, koja je imala mrtvih devet, a ranjenih sedamdesetosam u službi Otadžbine. Ali g. Ministar Korošec nije okrenuo drugu stranu medalje: zašto je moralo u mirno doba da padne toliko oružanih službenika naše Otadžbine? Šta je dovelo do toga da dobijemo jednu gotovo izgublenu malu bitku? Na to nam Ministar g. Korošec nije odgovorio. A mi svi koji smo sabrani sa svih krajeva Jugoslavije znamo kako je do toga dolazilo, i znamo da je glavni uzrok toga da su ginuli ljudi u službi Otadžbine taj, što nisu imali nikakvih uputa i nikakvih obaveštenja o tome kako treba da se drže u službi. I sve to, gospodo, što je g. Korošec i ovde pred nama konstatovao, sve to izvršeno je u slavu nove demokratije koju uvodi Vlada g. Stojadinovića, Vlada koja je narodu vratila slobodu, za razliku od one strašne diktature koja je nastala posle 6 januara 1929 godine. A, gospodo, ja ovde tvrdim, i to može da se dokaže, da je u 7 meseci ovih građanskih sloboda proliveno 10 puta više krvi, nego u 7 godina te strašne diktature, koja je toliko ozloglašena i oklevetana. (Aplauz).

Gospodo, autoritet državne vlasti pao je u našoj Otadžbini toliko, da to, samo po sebi, postaje nov težak problem naše državne politike kako će se taj autoritet uspostaviti. Vlasti su, gospodo, na terenu nemoćne. Nemoćne ne za to što bi morale biti nemoćne, nego zato što su ostavljene bez ikakvih direktiva. Amblemi državnog suvereniteta u velikom delu naše države poniženi su, potisnuti i oboreni. Gospodo, odvratne pesme, gnusni poklici, koji vredaju sve ono što u Jugoslaviji mora biti sveto, ore se i danas u mnogim krajevima Jugoslavije. Ja, gospodo, ne krivim za to zavedeni narod, jer sve to, sve te gnusne pojave, koje su se u isto vreme pojavile u različitim krajevima naše Otadžbine, ubačene su u narod od besomućnih agitatora, koji hoće da otruju narodnu dušu.

U smo, gospodo, dovedeni u stanje u kome ulica, uzurpacijom zakonodavne i izvršne vlasti, rešava neke državne probleme. Mnoge su patriote od zadovoljstva i radosti kliktale na to, ali su zaboravili da može doći i druga ulica, koja će pokušati da jednakom uzurpacijom zakonodavne i izvršne vlasti rešava druge državne probleme. I onda će ti patrioti vrisnuti od straha i tražiti pomoć državne vlasti koju danas ruše.

Gospodo senatori, mi smo već videli da su i pozorišta, i crkve, i verske procesije, i sprovodi mrtvaca uvučeni u vrtlog najsureovijih demonstracija. Ja ću ovde da vam iznesem jedan jezoviti primer, koji se dogodio u jednom kraju naše Otadžbine. U Perušiću, u Lici, umro je trgovac Petar Štimac, Hrvat, katolik, pošten čovek, kome je jedini prigovor i greh bio u tome što je bio jugoslovenski orijentiran. I šta se dogodilo? Oko njegove kuće, gde je pokojnik ležao na odru, igralo se mahnito kolo. Kada je drugi dan sprovod vodio pokojnika na večni počinak, oko sprovoda se lupalo kantama i vikali su se pogrdni poklici na pokojnika. Time je pokojnik praćen sve do groba. I na samom grobu ponovilo se to isto, sve dok grobna humka nije pokrila njegovo telo. Državna vlast bila je u nemogućnosti da zaštiti svetinju smrti. Aranžeri ovoga divljaštva bili su naknadno kažnjeni nekom globom. Ja, gospodo, za to ne okrivljujem pretstavnik državne vlasti na terenu, jer on je bio nemoćan da nešto učini. Ja ne okrivljujem ni onaj

narod, nesretni i siroti, koji je pod pritiskom besomućnih agitatora počinio ovako nečuveno divljaštvo. Ja optužujem za ovo one koji su stvorili u našoj zemlji stanje u kome se veruje da je kod nas sve moguće i sve dopušteno.

Gospodo, nedavno je bila u Zagrebu i u mnogim našim krajevima proslava Ante Starčevića. Ante Starčević je jedna nesumnjivo, pored svih svojih zabluda, naša nacionalna vrednost i veličina. I ono što u njemu najviše znači to je bilo to, da je fanatički hteo slobodu i da je fanatički mrzeo Habsburge i Austriju. I takvoga Starčevića mogao bi da slavi svaki jugoslovenski nacionalista. Ali slavu njegovu, gospodo, uzeli su u svoje ruke, uzeli su u monopol, Frankovci i Klerikalci. Frankovci, koji su i za života Starčevićeva osramotili njegovu ime, i klerikalci koji su gotovo u svemu antipod njegove politike. U Zagrebu je ta priredba slavljena i priredena u tom duhu da se Starčevićim imenom podigne duh mržnje i razjedinjavanja. Dobro, neka bude i to. Sloboda je, pa neka se i ovakve proslave dopuste. Ali nije se ostalo kod toga. Nisu samo ti ljudi slavili u tom duhu Antu Starčevića, nego je čitav grad morao da ga slavi. Pod terorom, gospodo, bili su zatvoreni svi dućani i svaka kuća morala je da izvesi zastavu. A svaka kuća koja nije obesila zastavu bila je napadnuta i prozori na njoj razbijeni. Gospodo, ulice grada Zagreba orile su se toga dana onim istim odvratnim poklicima koji sramote našu naciju. A što je najžalosnije, taj dan u Zagrebu bio je, gospodo, opet dan gotovo potpune abdikacije državne vlasti. Međutim, posle svega toga, aktivan član Kraljevske vlade Dragiša Cvetković, izjavljuje kako su se u Zagrebu desili neki dođuše žalosni ali beznačajni incidenti. Nema sumnje da država neće propasti zato što nekoliko stotina ili nekoliko hiljada fanatika, zaslepljenih mržnjom, učine neke ekscese. Ali je bolestan simptom našeg državnog života, kada aktivan član Kraljevske vlade kaže, da su sve to samo beznačajni incidenti.

Gospodo, g. Predsednik vlade pomenuo je ovde i komunističku propagandu. I u tome ja bih mogao potpuno da se složim s njim. Nema sumnje da državna vlast mora, da je dužna da se svom snagom zakon bori protiv te komunističke propagande i opasnosti. Ali, gospodo, ja tvrdim, da je i ta propaganda mogla da se razvije samo zato što je nastalo potpuno rasulo državne politike.

Pitaćete možda, šta hoćemo mi? Hoćemo li možda persekucije ili represalije? Ne, gospodo, nipošto. Ali čvrsta i odlučna preventivna politika i visoko uzdignuti autoritet države, mogao bi u zametku da uguši svaki rušilački pokušaj. Taj autoritet postigao bi da se sve ono što nije do kraja zaslepljeno fanatizmom odvoji od razornih elemenata, i onda bi državna politika bila mnogo lakša.

Gospodo senatori, u ovoj anarhiji, koja hoće da se nametne našoj zemlji čuju se stalni poklici slobodi i demokratiji. A ništa nije ljuci neprijatelj slobodi i demokratiji nego baš anarhija. Ali kod nas ne zna se ko je grlatiji zatočnik takve demokratije, da li vladini agitatori ili Udružena opozicija. Meni se čini da palmu nose aktivni ministri, a među njima u prvom redu se ističu g.g. Đura Janković i Dragiša Cvetković.

U našoj interpelaciji naglašeno je, da je Kralj uveo autoritativni režim samo kao prolazno sredstvo. I to je, gospodo, sveta istina, koju ne može oboriti nikakva kleveta. Jer je osnovna misao 6 januara: čuvati jedinstvo narodno i celinu državnu, a cilj je:

spasiti državu i demokratiju od rasula u koje ju je gonila demagoška agitacija.

Gospodo, sigurno je težak prelaz iz svakog autoritativnog režima u istinsko demokratsko vladanje. Svi smo mi demokrate, i svi mi želimo da se povrati demokratija u našu državu, ne onakva kakva je bila pre 1928 godine, nego istinska i prava demokratija, ali da se ona povrati bez potresa i bez meteža u zemlji. Tu je, gospodo, potrebna najveća opreznost, i tu je potrebna razumna postepenost, na koju se, nažalost, kod nas — mislim — i ne misli; a pre svega potreban je iskren i dubok jugoslovenski patriotizam, apostolska vera u Jugoslaviju, oslonjena na snažan autoritet državne vlasti.

Mi smo, gospodo, 1935 godine uleteli lakomisleno, bez plana i priprema, u izbore. Čini mi se da današnji režim produžuje i potencira ovu lakomislenost. A imamo u Evropi jedan tragičan primer pre naglog vraćanja u najširu demokratiju. Taj primer daje nam Španija. Gradanski ratovi, revolucije i bune, požari crkava i manastira osvetljaju horizonte španske politike. Niko valjda u našoj otadžbini ne želi to da i ona doživi ovakva iskustva.

Gospodo, da predem sada na to kako Kraljevska vlada zastupa i brani misao narodnog i državnog jedinstva, jer se je na tome i g. Predsednik Vlade naročito zadržavao u odgovoru na našu interpelaciju. Mi se pitamo kakvu nacionalnu i državnu politiku vodi ova Vlada. Ali, da nam to bude razumljivo, treba pre svega da odredimo sam karakter ove Kraljevske vlade. Vlada g. dr. Stojadinovića pretrpela je do kraja prošle godine tri preobražaja. Ona je pred Narodno predstavništvo došla kao radna vlada, nevezana za bilo kakvu stranku. I, da je Vlada g. dr. Stojadinovića ostala kod toga, ona je sa lakoćom i u skladu sa Narodnim predstavništvom mogla da svršava sve državne poslove. Ubrzo je ta Vlada postala vlada Jugoslovenske radikalne zajednice, zajednice kojoj je u tom času stajao na čelu g. Aca Stanojević. Ali nije dugo potrajalo, gospodo, pa da postane vidljiva dotle prikrivena tendencija da se g. Aca Stanojević odgurne u stranu. G. Stojadinović napregao je onda svu svoju snagu da stvori Jugoslovensku Radikalnu Zajednicu pod svojim vodstvom i od tada je, gospodo, nastao jedan težak, jedan nesnosan odnos u Narodnom predstavništvu. Problem Jugoslovenske Radikalne Zajednice stavljen je iznad svijui problema države. Njemu su podređeni svi državni i svi nacionalni problemi i interesi. I onda su upotrebljena sva sredstva da se u samoj Narodnoj skupštini stvori većina Jugoslovenske Radikalne Zajednice. Kako je stvarana ta većina, ja neću da ulazim u detalje. Spominjem samo slučaj narodnog poslanika Milinka Milutinovića. Ja držim da taj slučaj nije svršen i prečišćen. Nije prečišćen ni izjavom koju je Predsednik Narodne skupštine dao u poslednjoj sednici Skupštine. Jer, gospodo, ili je Milinko Milutinović govorio istinu, i onda se zna šta treba da dode. Ili je Milinko Milutinović lagao i klevetao, i onda se zna šta treba da ga dočeka kao klevetnika. On treba da odgovara zato, a dokle ne odgovara, svaki od nas ima pravo da veruje da je istina ono što je rekao Milinko Milutinović.

Gospodo senatori, JRZ stvorena je protivno Ustavu i državnim zakonima, i uzalud je g. Predsednik vlade pokušavao da dokaže drugo. Prvi proglas JRZ u početku svome kaže: »Narodna radikalna stranka, Slovenska ljudska stranka i Jugoslovenska muslimanska organizacija stvaraju Jugoslovensku Radikalnu Zajednicu«. Tri stranke koje u tom času, kada je JRZ

stvarana, nisu postojale i nisu smele da po Ustavu i zakonima postoje, stvorile su JRZ. Uostalom, gospodo, da je JRZ i danas samo koalicija verskih i plemenskih stranaka nalazimo potvrdu u poruci koju je g. Aca Stanojević 17 januara 1936 godine uputio g. Korošcu i g. Spahi. G. Aca Stanojević kaže, da su na njegovu pretstavku i žalbu o radu g. Milana Stojadinovića, g. Korošec i g. Spaho odgovorili, da su to unutrašnje stvari radikalne stranke, u koje se oni ne žele mešati. Dakle, kao što postoje unutrašnje stvari Radikalne stranke, tako sigurno postoje i unutrašnje stvari stranke g. Korošca i stranke g. Spaha, u koje se g. Stojadinović ne sme mešati. G. Aca Stanojević poziva g. Korošca i g. Spahu da odrede svoj stav u sporu između njega i g. Stojadinovića, i napominje im, da su oni sa njim, sa g. Acom Stanojevićem, već pre skoro 3 godine povelili pregovore za formiranje ovakve zajedničke grupacije. I g. Aca Stanojević pita tu gospodu, »hoće li sa strankom ili samo sa čovekom koji ima samo tu kvalifikaciju što je Predsednik vlade, a koji ni po čemu, ni po položaju u partiji, ni po svome radu ne može da pretstavlja Radikalnu stranku«. G. Korošec i g. Spaho odlučili su se za g. Stojadinovića. Ja ne znam zašto. Možda zato što je on na Vladi. Možda bi odluka pala drukčije, da je slučajno g. Miša Trifunović bio na vladi.

Posle istupa g. Ace Stanojevića ostao je Izvršni odbor Jugoslovenske radikalne zajednice, u kojem su ostala 3 aktivna ministra, 3 predstavnik najjačih resora u vladi. Pa i posle toga produžile su se priče i bajke, kako to nije stranka, koja se stvara odozgo, nego stranka koja se stvara odozdo. Nema skoro dana kada na državnim železnicama ne nalazite bar po 2 ministra koji neumorno putuju da se u pojedinim mestima osnuju mesni odbori Jugoslovenske radikalne zajednice za dokaz tvrdnje da se ta partija stvara odozdo. »Samouprava«, organ Jugoslovenske radikalne zajednice, slavi g. dr. Stojadinovića i sve njegove drugove kao nosioce tradicija stare Radikalne stranke.

Gospodo, mi smo znali Radikalnu stranku, kojoj je stajao na čelu Nikola Pašić, u čije je ime govorio jedan Stojan Protić, u čije je ime govorio jedan Ljuba Jovanović. Mi se sećamo i Milovana Milovanovića i Lazara Pačua i mnogih drugih vođa Radikalne stranke, i kada mi danas vidimo kako ova gospoda obnavljaju Radikalnu stranku i kako joj daju novi život, meni nehotice dolazi na pamet ona narodna pesma, koja nam prikazuje kako izgleda Žura Vukašine, kad oblači ruho mrtva vojvode Momčila.

Što Momčilu bilo do kolena,
Vukašinu po zemlji se vuče;
Što Momčilu taman kalpak bio,
Vukašinu na ramena pada;
Što Momčilu zlatan prsten bio,
Tu Vukašin tri prsta zavlači.

Tako mi izgleda stranka Nikole Pašića, kada je obnavljaju g. dr. Milan Stojadinović, g. Đura Janković i g. Dragiša Cvetković. (Odobranje).

Ali ostavimo i to, nego da se upitamo, koju nacionalnu i državnu politiku vodi Kraljevska vlada i Jugoslovenska radikalna zajednica. Mi vidimo, da se aktivni ministri gotovo svakoga dana takmiče s najgrlatijim agitatorima vanparlamentarne opozicije, koje od njih više za slobodu i za demokratiju, koji će više naružiti, oblatiti i oklevetati sve ono što je radeno posle 6 januara 1929 g. U istom času gledamo i stalne međusobne komplimente, izjave ljubavi i simpatija i svedodžbe patriotizma između Kraljevske vlade i vanparlamentarne opozicije, koja čak nije htela

ni zakletvu položiti na državni Ustav. Jedan organ Jugoslovenske radikalne zajednice kaže nedavno da u ovoj državi postoje dva fronta, jedan je front Kraljevske vlade i vanparlamentarne opozicije, a drugi je front skupštinska opozicija. Uostalom, i »Samouprava«, glavni partijski organ Jugoslovenske radikalne zajednice, čini ovih dana aluziju u tom istom smislu. A »Obzor« koji tumači misli g. Mačeka, 22 januara piše sa zadovoljstvom i priznanjem da su se na vladinim zborovima razvijale gotovo iste ideje kao i na zborovima vanparlamentarne opozicije.

Gospodo, oslanjajući se na simpatije vanparlamentarne opozicije vlada je sve više zaoštravala i zaoštrava odnose sa parlamentarnom opozicijom. U nastojanju da se osigura većina, vlada je trošila ovu svoju veštinu i svu svoju snagu od onoga časa, kada je trebalo da se stvori Jugoslovenska radikalna zajednica pod vodstvom g. dr. Milana Stojadinovića. Organ g. dr. Korošca posle glasanja 20 oktobra prošle godine napisao je, da je Narodna skupština skup političkih desperatera. Međutim, se kasnije promenilo to raspoloženje pa je g. Korošec čak činio ljubavne izjave Narodnoj skupštini i njoj je mesto braka iz razuma obećavao brak iz ljubavi.

Gospodo, usled ovakvog rada Kraljevske vlade, razdraženost jednog dela opozicije u Skupštini postajala je sve veća. Na stišavanje strasti u Narodnoj skupštini Vlada g. dr. Stojadinovića nije nikako mislila. Predlog državnog budžeta predan je Finansijskom odboru Narodne skupštine tek 29 januara ove godine. Ja, gospodo, ne odobravam i nisam nikada odobravao ni tehničku opstrukciju ni zarobljavanje budžeta, i imao sam više puta prilike da svojim prijateljima u Narodnoj skupštini govorim to. Ali Vlada nije učinila ništa ozbiljno za olakšanje atmosfere u Narodnoj skupštini. Došle su uvrede i provokacije.

Aktivni Ministar g. Đura Janković na jednom zboru govorio je o Skupštini da su to clownovi cirkuski, da su to najgori ljudi. U istom tom govoru g. Janković se upravo rasipnički razbacivao uvredama i pogrđama. On je jednu užu konferenciju Jugoslovenske nacionalne stranke s olimpijske visine nazvao Udruženjem penzionisanih ministara. On je tu kazao kako smo se razišli, tobože posle njihove velike pobeđe u Skupštini, a da nismo umeli ništa da kažemo javnosti. A znao je da je pre toga izdan komunike s ove konferencije i da ga je cenzura njegove Vlade zabranila.

Gospodo, na ovoj konferenciji bio je čitav niz ljudi, koji iza sebe imaju po koju desetinu godina političkog i javnog rada. I to o njima govori čovek, koga će progutati pomrčina zaboravi onoga časa kad side s položaja na koji je čudnim sticajem prilika u ovoj sretnoj zemlji i on mogao da dođe, a ostaće o njemu samo uspomena u spiskovima državnih penzionera.

Gospodo senatori, ja neću ovde da govorim kako je bilo izglasavanje budžeta i kako je primljena hitnost za izglasavanje budžeta u Narodnoj skupštini. O tome će biti govora u budžetskoj debati. Ali, sve to što se dotle radilo bilo je samo sipanje ulja u vatru, koja je dovela do 6 marta, kada je revolverski metak iz ruke zločinca osramotio i parlamenat i naciju. Ali, gospodo, onda, na zaprepašćenje sve razumne javnosti dolazi izjava g. dr. Milana Stojadinovića na banketu njegovih partijskih prijatelja, da 6 mart znači početak novog perioda naše istorije!

Da je to, gospodo, izrekao neki poslanik, razdragan masnom večerom i dobrim vinom, na to se ne bi trebalo osvrutati. Da je to izrekao i g. dr. Stojadinović u višem raspoloženju, ili da je to ostavio za svoje veselo društvo u onom restoranu, ni onda se na to ne bi trebalo osvrutati. Ali g. dr. Stojadinović je učinio sve da toj njegovoj istorijskoj izjavi dade što širi publicitet.

Gospodo, Jugoslovenska nacija u sva tri svoja ogranka imala je velikih, radosnih i tragičnih datuma u svojoj istoriji. Jugoslavija je počevši od ratova za oslobođenje i ujedinjenje imala celi niz istorijskih datuma prvoga reda. Mi smo imali, gospodo, 1 decembar 1918 godine; mi smo imali 6 januar 1929 godine, opet jedan šesti dan; mi smo imali i najtragičniji dan jugoslovenske istorije, 9 oktobar 1934 godine, kad je čitava nacija pala na kolena pred neizmernom žrtvom. I mračni i strašni 20 juni 1928 godine je jedan težak i mučan i tragičan istorijski dan, kad su od zločinačke ruke pali mrtvi i ranjeni hrvatske vode u Narodnoj skupštini.

Ali, gospodo, 6 mart, dan pucanja jednog pijanog i neuračunljivog zločinca, dignuti dotle da pred njim za budućnost padaju u zasenak svi drugi istorijski datumi, znači izgubiti svaku meru u prosuđivanju događaja, i u oceni svoje lične vrednosti. Najmanje Kraljevska vlada ima razloga da tome danu daje to istorijsko značenje, jer i ona je moralni sukriovac da je do 6 marta moglo da dođe. I gospodo, posle te neukusne i nepojmljive blasfemije na celu našu istoriju, blasfemije na koju se morao potresti iz temelja Oplenac, g. dr. Stojadinović sedi još i danas na mestu Pretsednika Jugoslovenske vlade.

Gospodo, razume se da Vlada, zaokupljena takvim brigama oko stvaranja JRZ, nema vremena da misli na jasnu i određenu orijentaciju u osnovnim pitanjima državne politike. I tako nije čudo da u vrhovima JRZ vlada potpuna pometenost u shvatanju narodnog i državnog jedinstva i glavnih direktiva naše državne politike. Jedni se zaklinju na jedinstvo, a drugi otvoreno ispovedaju trojstvo u nekoj labavoj i rasklimanoj zajednici. Gospodo, vi ćete se setiti, jer, ako se ne varam, bilo je već i ovde govora o tome kako je današnji Ban Dravske banovine protumačio narodno i državno jedinstvo jugoslovensko na jednom zboru. Ako se ne varam, na zboru Katoličke Akcije, koja je inače nepolitička organizacija, g. Natlačen, koji je verovatno zato što je pronašao najbolju formulu JRZ za narodno jedinstvo i postao Ban Dravske banovine, koji vedri i oblači danas u toj Banovini, on je rekao, gospodo, da su Jugosloveni u državno-pravnom političkom smislu svi koji su državljani Jugoslavije, Slovenci, Hrvati, Srbi, pa takode i Nemci i Mađari. Svi jugoslovenski državljani skupa, kako on kaže, tvore jugoslovenski narod u političkom smislu. Znači da je g. Natlačen Jugoslovenstvo sveo na državljanstvo. Kao što su nekada svi narodi u Austriji bili Austrijanci, tako smo i mi sada isto tako svi Jugosloveni! On dalje kaže: »Srbi, Hrvati i Slovenci su tri narodne jedinice, od kojih svaka ima svoje osobine, koje se moraju poštovati«. Razume se da g. Natlačen s ovakvim pojmovima kao Ban Dravske banovine, po tim principima i po toj teoriji i vlada danas u Slovenačkoj, i da se tamog progone svi jugoslovenski nacionalisti.

Vara se g. Pretsednik Kraljevske vlade ako misli, da su to samo lična pitanja izvesnog broja učitelja i drugih javnih radnika. Jasno je, gospodo, da i onda

kad se u jednoj banovini jednim mahom baca i razbacuje 370 učitelja, da je to opomena i za sve druge. I nikakav dokaz nije kad nam se ovde tumači: premešteno je 370 učitelja, a ima ih nekih 4000. Sve 4000 znaju što će s njima biti, ako budu onako radili kao što su ovi radili. Gospodo, ponavljam opet: nije to samo lično pitanje tih učitelja i javnih radnika. Svi su ti ljudi pretstavnici i nosioci različitih organizacija, koje treba da služe jugoslovenskom jedinstvu. I ne progone se samo oni, nego se time progone, jugoslovensko sokolstvo i jugoslovensko učiteljsko udruženje u Dravskoj banovini, dve najjače organizacije koje nose jugoslovensku misao tamo. I kad su došla ova premeštanja onda je »Slovenec«, organ g. Korošca, otvorio infamnu hajku protiv jugoslovenskog učiteljskog udruženja, bacajući i na njega odgovornost za sva ranija premeštenja.

Ali, gospodo, došlo je i drugo jedno tumačenje nacionalne politike Jugoslovenske radikalne zajednice. Pretsednik Narodne skupštine g. Stevan Ćirić, kad je, na način, za koji ja ne mogu da nadem podesan parlamentarni izraz, uskočio u drugi tabor, dao je na zboru u Novom Sadu jedno svoje tumačenje nacionalnih zadataka JRZ. (Pretsednik Senata zvonio i opominje govornika.) Ja molim Senat, da mi dopusti da govorim. Ja ću svršiti, ali ja imam pravo da govorim.

(Dr. G. Andelinović: Nije prošlo sat i po.)

Gospodin Stevan Ćirić bio je u onom času jedna velika akvizicija JRZ, i on ono što je govorio nije mogao govoriti bez znanja Kraljevske vlade. I vidite, gospodo, g. Ćirić na tom zboru poziva Srbe na okup, poziva da se svi Srbi okupe u JRZ, da budu partneri ili protivnici g. Mačeka. Jedan visoki funkcioner JRZ hoće time da stvara dva plemenska fronta u našoj zemlji, koja dva fronta znače uništenje svega onoga što služi ujedinjenju, i borbu kojoj se nikada ne zna kad će biti kraj.

G. Pretsednik vlade poziva se ovde i na jednu izjavu g. Ministra Behmena u Sarajevu 31 decembra prošle godine, gde je on kazao: »Jugoslovenstvo je osnova naše državne politike, a državno i narodno jedinstvo je van diskusije.« Gospodo, to je vrlo lepo i dobro što je g. dr. Behmen kazao kao član JRZ. Samo, gospodo, mi ne zaboravljamo da je grupa, kojoj pripada g. Behmen, majstor u stvaranju zajednica. Ona je već pre 10 godina stvarala demokratsku zajednicu. Ona je prošle godine stvorila izbornu zajednicu sa g. dr. Mačekom, zajednicu koja je bila svom svojom snagom upravljena protiv Jugoslovenstva i jugoslovenske misli. (*Ministar bez portfelja dr. Šefkija Behmen*: Ta zajednica nije nikada postojala). Ali su vaši glasovi pomagali pobeđu te politike. (*Ministar bez portfelja dr. Šefkija Behmen*: A, to je drugo.) Molim! Ja, gospodo, ne mogu da pričem u kakvoj će zajednici sutra biti g. Behmen i njegova grupa. (*Dr. Behmen*: Ne brinite Vi). — Ali znam da se u ovoj zemlji često s položajima menja i ideologija u osnovnim nacionalnim pitanjima, a siguran sam da jugoslovensku misao, koja ne može i ne sme biti roba za političku trgovinu, da tu jugoslovensku misao u državnoj politici ne mogu primenjivati ukazni Jugosloveni.

Gospodo, »Samouprava« je 20 februara, kad je počela izlaziti, donela na uvodnom mestu programski članak: »Naša prva reč«, članak potpisan od g. dr. Stojadinovića, g. dr. Korošca i g. dr. Spahe. I g. Pretsednik vlade davao je tom članku naročito značenje, a on to značenje bez sumnje ima, kad ga potpisuju trojica ministara i trojica članova Izvršnog odbora

JRZ. I u tome članku naglašava se i narodno i državno jedinstvo, i naglašava se čak jugoslovenska borbenost Slovenske ljudske stranke.

Medutim, gospodo, g. dr. Stojadinoviću dogodila se jedna neprilika, što nije zapazio i članak, koji je istog dana 20 februara izašao u drugom organu Jugoslovenske radikalne zajednice u Ljubljani. »Slovenec«, organ g. dr. Korošca tamo u Sloveniji, istoga dana doneo je u formi manifesta članak, u kome kaže i ovo: »Slovinci nisu deo nekog jugoslovenskog naroda, koji postoji samo u goloj fantaziji, nego su slovenski narod, koji je kao posebna celina jednakopravan ostalim bratskim narodima. Jednakopravnost je moguća jedino u samozakonodavnoj narodnoj upravi, u kojoj će svako sam vladati svojim narodnim i pokrajinskim prilikama«.

To se dakle ne poklapa s onim što je rečeno u »Samoupravi«. To, gospodo, sasvim drukčije zvuči. G. dr. Stojadinović opominjao je jugoslovenske nacionaliste, da ne traže monopol na jugoslovensku misao. Ima pravo! I niko nema pravo monopola na jugoslovensku misao. I niko ne bi bio sretniji od jugoslovenskih nacionalista, da su svi u ovoj našoj Otadžbini uvereni Jugosloveni. Ali mi ne možemo dopustiti to, da se jedna politika vodi u Beogradu, a druga politika u Ljubljani: politika punktacija u Ljubljani, a politika narodnog i državnog jedinstva u Beogradu. Neka g. Korošec koji je ovaj članak u »Samoupravi« potpisao, ide na teren, neka drži zborove i neka u svojoj štampi propoveda narodno i državno jedinstvo, i onda ćemo to verovati. Ovako, gospodo, gledamo u tome samo jednu dvostruku igru, koja treba da zavara čitavu našu javnost.

Ali, gospodo, ima još nešto u orijentaciji Slovenske ljudske stranke, što treba da nas ispuni zabrinutošću, i o čemu smo dužni da vodimo brigu, a našto se — čini mi se — ne obazire Pretsednik vlade g. dr. Stojadinović, koji ipak nosi prvi odgovornost za politiku ove vlade.

Osim čiste nacionalne orijentacije postoje, gospodo, i druge političke, socijalne i kulturne orijentacije u svakoj stranci. I da pogledamo malo, kako grupa g. dr. Korošca, kako njegov organ u Sloveniji brani te široke nacionalne orijentacije u političkom, socijalnom i kulturnom pogledu.

Gospodo, u januaru mesecu, bili su u devet seoskih opština u Sloveniji izbori. Radilo se o nekoliko stotina glasova, i sigurno to nije čas, kad treba izlaziti s velikim i bučnim parolama pred široku javnost i pred birače. Medutim, »Slovenec«, organ g. Korošca, drukčije je smatrao te izbore. On je upotrebio tu priliku, da za druge potrebe svoje izbaci jednu veliku parolu, koja ne stoji ni u kakvom razmeru sa ciljem.

»Slovenec«, organ g. dr. Korošca, kaže u tom članku: »Ne radi se ovde za vladu ili protiv vlade, ne radi se ovde za Jugoslovensku radikalnu zajednicu ili protiv nje, radi se o nečem višem, radi se o tom: ili Rim ili Moskva, ili katolicizam ili komunizam«.

Gospodo, ja ne znam da li gospoda Spahe i Behmen primaju ovu alternativu. Ja ne znam da li je prima i g. dr. Stojadinović. Ali znam da je to najstrašnija alternativa, pred koju je mogla da bude stavljena naša Otadžbina. Po toj alternativu Jugoslavija postaje samo poprište i žrtva borbe dveju velikih internacionala.

Gospodo, ostavljajući tu temu, ja ću preći na najnoviji četvrti preobražaj vlade g. Stojadinovića, da se vidi kako izgleda demokratska politika današnje

vlade. Ličnost Ministra vojnog, visoko uvaženog gospodina generala Ljubomira Marića ne dolazi ovde u pitanje. Naša vojska srećom daleko je od svake politike, i uveren sam da će on čuvati vojsku i izgradivati narodnu odbranu jednako kao i njegov prethodnik. Ali u Vladu je ušao kao predstavnik Narodnog seljačkog kluba g. Vojislav Đorđević.

Gospodo, u izbornoj vladi g. Jevtića bili su predstavnici ove grupe jezgra njegove izborne kombinacije. Iz te grupe regrutovali su se ideolozi izborne politike g. Jevtića. Oni su tada propagirali slom demokratije. Tu grupu zastupao je u Jevtićevoj vladi g. dr. Dragutin Janković. Sada je u ime iste grupe u vladi g. Stojadinovića g. Đorđević, u vladi koja tuče svetski rekord u frazerstvu o demokratiji.

Gospodin dr. Dragutin Janković, predstavnik iste grupe u Jevtićevoj vladi, govorio je 16. marta 1935 na radiu ovo: »Napušta se danas buržoaski poredak, politička demokratija i liberalni individualizam...« »Od Moskve pa do Rima, pa kroz celu Srednju Evropu i Ameriku... jedan isti duhovni preokret svet proživljuje... jedan potpuno nov red stvari i jedan nov duhovni život javljaju se pred nama... jedno za drugim tonuli su za ovih 10 godina prvo stari pojmovi politički, a zatim stare političke institucije, tako da su danas u većini država porušeni, a u ostalim definitivno poljuljani svi stupovi političke organizacije građanske demokratije.«

U Skoplju govorio je g. dr. Janković na jednom velikom zboru 21. aprila 1935 ovo: »Danas se narodi u Evropi praštaju od političke demokratije prošlog veka... Zato smo i mi ostavili s poštovanjem ali i s odlučnošću institucije buržoaskog egoističkog demokratizma, pseudoidealizma, i prešli na linije jednog prirodnijeg i nacionalno i socijalno opravdanijeg i razumljivijeg ekonomskog demokratizma.«

Sad se gospodo pita ko se kome danas približio? Ja sam doduše čitao da je g. dr. Janković na onom istorijskom banketu držao himnu g. Stojadinoviću, ali ipak još se ne zna ko je od njih napustio svoju ideologiju i primio drugu. Gospodo senatori, mi od početka nismo mogli videti određenu ni nacionalnu ni političku misao vlade Jugoslovenske radikalne zajednice, a posle pristupa seljačkog kluba vidimo to još manje. Ali, ipak je g. dr. Milan Stojadinović nedavno dobio jednu izvanrednu svedodžbu, dobio je svedodžbu da je Jugoslavija za njega premalena, i da bi on mogao voditi spoljnu politiku i Francuske i Velike Britanije. Istina, gospodo, ta svedodžba dolazi od g. Đure Jankovića, i ja ne znam kako ćete vi ceniti njegov visoki autoritet u ovome pitanju. Ali ni Francuska ni Velika Britanija, koje su danas u vrlo teškom međunarodnom položaju, nisu od nas tražili da im damo g. dr. Milana Stojadinovića da vodi njihovu spoljnu politiku. A verujem da bi Jugoslavija, kao veran saveznik naših velikih prijatelja, oberučke prihvatila tu žrtvu, da im ga pošaljemo.

Gospodo senatori, politika naša vodi se po metodomama i u stilu burzovnih spekulacija. Ako je trebalo dokaza da ni izvanredna sposobnost i inteligencija za bankarske i burzovne poslove, koju besumnje ima g. Dr. Milan Stojadinović, nije isto što i sposobnost za vođenje državne politike, g. Dr. Stojadinović upravo je raskošno obogatio našu zemlju tim iskustvom. Ja mislim da je krajnje vreme, da se privrednom radu, burzi i bankarskom životu što pre vrati odlični talenat g. dr. Milana Stojadinovića, a poslednji je čas i još jedina politička usluga koju g. dr. Stojadinović može da učini otadžbini da što pre side s položaja,

na kome nije doneo nikakva dobra ni zemlji ni narodu.

G. Predsednik Vlade uputio je senatore na dužnosti Senata, da je on konzervativan element, da treba da bude kočnica, da bude regulator našeg državnog života. Čak je pošao tako daleko da nam savetuje da u Senatu nije potrebno da budu politički klubovi i da ih treba raspustiti. (*Predsednik Ministarskog saveta* dr. Milan Stojadinović: Nisam to kazao). Mi znamo da g. dr. Stojadinović poznaje izvanredno konstituciju američke demokratije, kad nas je ranije upućivao u Skupštinu na američki primer. Ali ja ne znam gde je on našao Senat, u kome nema političkih klubova, da li u Francuskoj ili u Velikoj Britaniji? I u Senatu su politički ljudi, i oni se udružuju prema svojim političkim uverenjima, i nas bi radovalo da se ovde u Senatu stvori i klub Jugoslovenske radikalne zajednice.

Gospodo senatori! Pred svima nama stoje ozbiljne i teške odgovornosti. Otadžbina je naša u izvanredno teškim prilikama. Pometenost je zavlada našim javnim životom. Državna je politika bez plana i orijentacije. U tom opštem metežu ovaj visoki Dom ima svoj određen put i svoju jasnu misiju. U toj misiji leži i jedino njegovo opravdanje. On je stvoren Ustavom koga je 1931 god. dao Kralj u duhu manifesta od 6. januara 1929 g. Veran tome duhu, ovaj Senat ne može odobriti ništa što znači kolebanje u osnovnim pitanjima jugoslovenskog nacionalnog unitarizma. To je i smisao interpelacije, na koju g. dr. Stojadinović nije dao odgovor koji može umiriti sve patriote i ukloniti sva strahovanja. (Aplauz).

Predsednik dr. Ljubomir Tomašić: Reč ima senator g. Dragoslav Đorđević.

Dragoslav Đorđević: Gospodo senatori, kada je naš Blaženopočivši Kralj Aleksandar I Ustavom od 1931 godine stvorio ustanovu Senata, on je hteo da se u tišini jednog ovakvog Doma, u kome su okupljeni ljudi visokog političkog ranga i velikih životnih i političkih iskustava, svi problemi našeg socijalnog, nacionalnog i državnog života rešavaju mirno, nepartajčno, nepartijski, akademski dostojanstveno. Jer samo tako, gospodo senatori, Senat može biti eventualni korektiv Narodne skupštine, u kojoj se često puta i iz svih mogućih uzroka, ne samo kod nas nego i u mnogim drugim državama sveta, ljudi često puta toliko posvadaju i pokrve, da svoje sukobe u krajnjoj liniji rešavaju revolverskim hitcima. Da bi se omogućio ovakav način tretiranja svijuju problema našeg javnog života, Ustavom je predviđeno: da se polovina senatora postavlja Kraljevom Ukazom, a druga polovina bira na način koji ne dovodi u iskušenje senatorske kandidate da, pre ili posle izbora, pribegnu i oni demagoškim sredstvima, kojima su kandidati za narodne poslanike često puta i preko svoje volje izloženi.

Ovaj Visoki Dom, shvatajući krajnje ispravno svoju veliku ulogu, stvorio je za kratko vreme u zemlji reputaciju, koja je zavidna i kojom je potpuno opravdao svoj postanak i opstanak, mada ima pojedina, koji, bilo iz nerazumevanja pravog značaja Senata, ili iz drugih razloga, napadaju ustanovu Senata kao izlišnu, pa čak i štetnu.

Gospodo senatori, idući za svetlim tradicijama ovog Visokog Doma, vršeći svoje senatorsko pravo i svoju senatorsku dužnost, poštujući svačije mišljenje i ne dirajući ni u čiju osetljivost, molim Vas da mi dopustite da iskreno, otvoreno i pošteno iskažem svoje lično mišljenje o glavnom problemu našeg dr-

žavnog života, o glavnom problemu, koji, koliko nesmotreno toliko i nepotrebno otvoren, nije mogao ni teorijski ni praktično biti zatvoren sve do sada baš zbog toga što je pogrešno bio postavljen, a to je problem našeg državnog i nacionalnog jedinstva, koji je tangiran ovom interpelacijom.

Smatram, gospodo senatori, da je već krajnje vreme da reči, koje ćete čuti, otvoreno sa ovog mesta, izgovori jedan Srbin, i to Srbijanac, i to Šumadinac u užem smislu reči, i jedan — nemojte, gospodo senatori, uzeti to za moju neskrupoznost, jer je u pitanju jedna principijelna stvar — i jedan ratnik, koji je mnogu kap krvi svoje ostavio u ratovima, blagodareći kojima je više svega postala i stvorena ova i ovolika naša država.

Gospodo senatori, kod nas se vrlo često spominje »unitaristička nacionalna misao«, »jugoslovenski nacionalni unitarizam«, »integralni jugoslovenski nacionalizam«, »integralno jugoslovenstvo«. Često se čuju te reči, upravo političke parole. Ali, gospodo senatori, kod nas se još niko nije ozbiljno potrudio da tačno odredi logičku, t. j. formalnu i stvarnu definiciju integralnog jugoslovenstva, odnosno jugoslovenskog nacionalnog unitarizma.

A staro je logičko pravilo: da dobro misliti znači dobro definirati.

Jer gospodo senatori, ako t. zv. »integralno jugoslovenstvo« i »jugoslovenski nacionalni unitarizam« teorijski znače da pojmovi Srbin, Hrvat i Slovenac imaju potpuno, t. j. numerički da padnu ujedno, a praktički da ta tri kroz istoriju fiksirana i od naroda prigrljena imena imaju potpuno u jednom i u suviše kratkom vremenu da iščeznu, onda je time u praksi postavljen problem koji je ne samo ostao nerešen do sada, nego koji je uopšte nerešljiv.

Ako pomenuti pojmovi to znače, onda nije nikakvo čudo što se u našem političkom životu dolazilo do skoro bezpoštednih borbi između protagonista takvog Jugoslovenstva i onih koji jugoslovenski nacionalizam tako niti hoće niti mogu da shvate.

Ne znače li, pak, ti pojmovi to, nego da Jugoslovenstvo kao nacionalni pojam znači širu nacionalnu zajednicu jednokrvne braće Srba, Hrvata i Slovenaca čija nacionalna imena i nacionalne individualnosti niti mogu niti treba za tako kratko vreme da iščeznu, onda borci i za jedno i za drugo Jugoslovenstvo, ni više ni manje, nego otvaraju već otvorena vrata.

Gospodo senatori, rekao sam ako jugoslovenski nacionalni unitarizam znači numeričko jedinstvo pojmova Srbin, Hrvat i Slovenac onda je problem tako postavljen, da je uopšte nerešljiv. Da je to tako dokaz je to — da ostavim sve druge teorijske momente — naša živa politička stvarnost. Sprovodeći politiku integralnog Jugoslovenstva u praksi se postiglo to, — neka niko ne žmuri pred stvarnošću, — da su danas Hrvati veći Hrvati nego što su možda ikada bili, Slovenci veći Slovenci nego što su možda ikada bili u svojoj istoriji; pa i Srbi, naročito oni u Bosni, duhovno su već spremni da prihvate prvu akciju jednog lično jakog čoveka sa parolama čistog srpskog nacionalizma.

Kad na ovu uopšte poznatu činjenicu ukazujem hoću odmah da podvučem: nikakva šteta od hrvatskog nacionalizma, nikakva šteta od slovenačkog nacionalizma, a nikakva šteta — uvek mislim na državu kao celinu, — od budućeg srpskog nacionalizma!

Ali, pod jednim uslovom da na jednoj, drugoj i trećoj strani pametni ljudi spreče da zdravi, široko-

grudi i dalekovidi srpski nacionalizam kakav je on uvek bio i koji je doveo do herojskih podviga i požrtvovanja srpskog naroda kao celine i bez malo svakog njegovog pojedinca za dobro sviju nas, da se taj i takav zdravi srpski nacionalizam ne izvrgne u nezdravi srpski šovinizam; da se zdravi hrvatski i slovenački nacionalizam od koga srpski interesi nisu nikad imali štete naprotiv, ne degeneriše u bolesni hrvatski i slovenački šovinizam, jer će od njega biti štete ne samo za državu kao celinu, nego i na prvom mestu baš za onoga od trojice braće, koji mu bude podlegao.

Ja, gospodo senatori, idem i dalje, pa ukazujući na činjenicu da su se braća Hrvati danas skoro svi svrstali u jedan nacionalni hrvatski front, u isto doba ukazujem i na činjenicu da je hrvatski nacionalni pokret došao i kao posledica i odbrana od t. zv. integralnog Jugoslovenstva, kao odgovor na jugoslovenski nacionalni unitarizam, koji je i suviše naglo i nestojljivo, pogrešno psihološki kalkulirajući, hteo da iz luše hrvatskog naroda izbriše sve što mu je kao narodu prisko i milo i drago, a naročito njegovo hrvatsko ime, za koje je on pod tudinom teške borbe vodio, mada ne uvek mačem i krvlju, i koga se imena on za ljubav nikakve političke ideologije ne može i neće odreći. Pa ne samo to, nego ćemo mi u praksi uskoro imati i pojavu srpskog nacionalizma, koji će doći kao reakcija, i kao — ako hoćete — prkos protiv anemičnog i bezsadržajnog integralnog jugoslovenstva, koji i od duše srpskog naroda hoće da napravi tabulu razu. Umesto da se držimo velikih reči našega velikog Kralja Aleksandra I., koji je i pre i posle 6 januara u više prilika i u svojim javnim deklaracijama izjavljivao, da samo dobar Srbin, dobar Hrvat i dobar Slovenac može biti dobar Jugosloven, pa da se dozvolilo da iz zdravog i slobodno razvijenog hrvatskog, slovenačkog i srpskog nacionalizma na prirodan način u toku vremena iznikne zdrav jugoslovenski nacionalizam — kod nas se u politici mnogo razmahivalo sa parolama integralnog jugoslovenstva.

I danas, kao posledicu toga integralnog Jugoslovenstva imamo pojavu jednog hrvatskog, ovoga naročito, slovenačkog i srpskog nacionalizma koji, rođeni u takvoj atmosferi i u formi odbrane, pa i prkosna prema tome i takvom Jugoslovenstvu, može zaista da odvede jednom nezdravom šovinizmu i kod jednih i kod drugih i kod trećih.

Gospodo senatori, politika nije skolastika. Politika nije romantika. Politika je psihologija. Politika ima posla sa živim ljudskim materijalom, sa dušom toga ljudskog materijala. Zato sve što se u politici radi, mora da se radi sa jednim uhom stalno prislonjeni na grudi naroda, da bi se čuo i osetio svaki otkucaj srca narodnog, da bi se osetilo svako njegovo oduševljenje, svako razočarenje i svako ogorčenje; jednom reči da bi se tačno i na vreme znalo što narod stvarno hoće, a što stvarno neće; da bi se tačno konstatovalo kako narod reagira na ono što smo mi u našim udobnim kabinetima smislili i šta hoćemo za njega da uradimo. Neka se ne misli da se išta može postići sa jednim narodom ako to nije sazrelo u duši njegovoj.

Sam oni, koji nikada nisu živeli u narodu i sa narodom, ne mogu da shvate svu stihijsku snagu narodnog otpora prema onome što mu nije u volji, prema onome za što nije emocionalno pripremljen. Narod je spor ali dostižan, i baš zato što je spor, ne treba brzati i brzopletiti — tako da se izrazim — kad je

reč o njegovim osećanjima koja on teško menja i baš zato što je on dosledan, treba paziti šta se sa njim radi.

A evo i primera što narod hoće a što neće. Evo samo nekoliko primera šta hoće a šta neće ne samo Hrvati nego i Srbi.

Pre svega braća Hrvati nama su i kao celina i preko sviju svojih stvarnih vođa, koje su oni slobodnom voljom izabrali u svima prilikama i rečju i delom do sada suviše jasno kazali: »Mi smo braća sa Srbima, mi volimo Srbe, mi smo sa Srbima u zajednici i bratskoj ljubavi vekovima živeli, mi smo sa Srbima svako dobro i zlo delili, sa braćom Srbima smo isti komad zemlje svojim znojem natapali i svojom krvlju od tudina branili. Pravoslavni Srbi bili su gradonačelnici hrvatskog grada Zagreba, pravoslavni Srbi bili su predsednici Hrvatskog sabora. To je bilo u vremenima tuđinske vlasti. Mi to hoćemo i danas.

Mi to hoćemo i danas da činimo, mi hoćemo zajednicu sa Srbima, mi hoćemo zajedničku državu sa Srbima, jer kud ćemo i šta ćemo bez njih! Ali, ali — mi jedno nećemo i nikako i ni pod kakvim uslovima nećemo! Nećemo da prestanemo biti Hrvati! Mi hoćemo nacionalnu i državnu zajednicu sa Srbima, ali s tim da u toj zajednici ostanemo Hrvati! Možete vi Srbi da se odrećete i svoga srpskoga imena, i svoje državne i nacionalne zastave, svoga grba i svoga državnog imena; možete vi da odbacite i svoj srpski nacionalni ponos, možete da zapostavite svoje srpske nacionalne tradicije, možete u tom pravcu da ođete i do za vas sasvim nesretnih ekstrema, ako vi smatrate da je to po nećemu potrebno radi zajedničkog života sa nama, ali znajte, da skoro ništa od svega toga mi sa svoje strane nećemo da učinimo. Nećemo, jer prvo to nije ni po čemu potrebno za naš zajednički život sa vama, a drugo to je i sasvim štetno baš sa gledišta jednog zdravog i snažnog nacionalnog života koji treba da razvijemo zajedno sa vama u jednoj našoj zajedničkoj nacionalnoj državi!«

Ovo su gospodo senatori, stvarne i javne poruke srpskoj braći od hrvatske braće, ovo su više svega poruke od strane Hrvata integralnom jugoslovenstvu bez obzira, dali ga ispovedaju pojedinci među Srbima, Hrvatima ili Slovincima.

Ovo je živa živčata stvarnost, sa kojom mora da računa svaki naš javni radnik, ako neće da bude skolastičar u politici.

A sad, gospodo, dolazi ono što je zbilja nezdravo i što bi bilo štetno ne toliko po državu kao celinu, nego baš po našu hrvatsku braću, kad bi se to u praksi ostvarilo. Kao što sam napomenuo naša braća Hrvati, sa malim izuzetkom, alarmirani, pa i zaplašeni neprestanim i za njih podozrivim zahtevima sveunificirajućeg integralnog jugoslovenstva stavili su se u odbranbeni stav i na ovo pored ostalih uzroka, odgorili skoro jednodušnim zahtevom za očuvanje hrvatskog nacionalnog individualiteta.

Međutim, ne verujući da svoj nacionalni individualitet mogu sačuvati u ovako uređenoj državi, kod nekih od njih, srećom ne kod mnogih i ne kod najboljih, rodila se misao i o hrvatskoj teritorijalnoj individualnosti, na kojoj jedino mogu da ogarantuju svoju nacionalnu individualnost.

Eto još jedne i najteže posledice integralnog jugoslovenstva!

A sad, gospodo senatori, dozvolite da Vam ispričam izvesne autentične stvari, da bih ukazao i na stav srpskoga naroda prema tako shvaćenom jugoslovenskom nacionalizmu.

G. 1930 bio sam radi lečenja u banji Vrućici kod Teslića u Bosni. Jednoga dana sa društvom napravio sam ekskurziju u jedno selo, mislim da se zove Pribinić. Tu sam se upoznao pored ostalih i sa jednim veoma otresitim seljakom, starijim čovekom, Srbinom pravoslavne vere. Kad je čuo ko sam i da sam iz Beograda, on me je tako reći uzeo za ruku i odveo pred crkvu i rekao mi:

»Čitaj ovo, gospodine i brate Srbine!«

I ja sam, gospodo senatori, na dvema mermernim pločama levo i desno od ulaznih crkvenih vrata pročitao uklesan sledeći tekst:

»Ovaj srpski pravoslavni hram podiže srpski pravoslavni narod sa srpskim pravoslavnim sveštenikom N. N. ljeta gospodnjeg 1863.«

A na drugoj ploči:

»Ovaj srpski pravoslavni hram obnovi srpski pravoslavni narod sa srpskim pravoslavnim sveštenikom N. N. ljeta gospodnjeg 1893« (godine svakako nisam sasvim tačno zapamtio).

Kad sam završio čitanje onaj mi se seljak sa gorčinom u glasu obratio:

»E vidiš, gospodine, ovo je bilo za vreme Turaka, a ovo za vrijeme Švabe! I Turci i Švabe su nam nekako dozvoljavale da srbujemo, a evo gdje dodoste vi iz Srbije, koje smo očekivali ko ozeblo sunce, da nam zabranite srbovati!«

Indiferentno je šta sam mu ja odgovorio, upravo kako sam pokušavao da se branim, ali ću navesti još jedan autentični primer kako šumadijski seljak gleda na ovo i ovakvo naše jugoslovenstvovanje.

Godine 1932 bio sam po jednom prosvetnom poslu u selu Guberevcu u Gruži (u Šumadiji). Tada mi je posle svršenog posla prišao jedan ugledni seljak i predstavio mi se: »Ja sam, gospodine, Dragoslav P. Đorđević, seljak iz sela Vrbeta u Gruži!«

»I ja sam Dragoslav P. Đorđević — odgovorio sam mu u šali, — seljak iz sela Zakute, (gde sam rođen), prvog sela do tvojih Vrbeta, a sada pomoćnik Ministra prosvete.«

»Znam to, kazali su mi već drugi — odgovorio mi je on, — i zato sam ti i prišao, jer hoću nešto da te pitam.«

I otpočeo je:

»E zemljače i imenjače, pravo da mi kažeš što te budem pitao.«

»Hoću, vala!« — odgovorio sam mu.

»E kad je tako, reci mi, (a pitao me je i za mnoge druge stvari) šta radite vi u tom Beogradu?«

»Kako, šta radimo?«

»Pa eto, zar nas ne slomi ni Turčin za toliko vekova, ni Švaba, ni sva druga čuđa za vreme okupacije, a evo gde dodoše braća rođena iz Beograda da nam otmu srpsko ime!«

I tada mi je počeo navoditi neke slučajeve preko kojih je bolje ovde da se pređe kao preko onoga što sam mu ja na to nekako mogao odgovoriti.

Gospodo, ovo je glas srpskoga naroda, i onoga iz t.zv. Prečanskih krajeva i onoga iz Šumadije. To je glas naroda, glas Sina Božjeg, glas srpskoga naroda, kome ništa ne smeta da se njegova slovenačka braća i dalje nazivaju svojim slovenačkim imenom, a hrvatska hrvatskim imenom, ali koji pri tome traži i za sebe da se i on zove svojim srpskim imenom. To je i glas bratskog nam hrvatskog i slovenačkog naroda kome ništa ne smeta da se njegova srpska braća zovu svojim srpskim imenom, ali koji traži da se i on naziva svojim hrvatskim i slovenačkim imenom.

Ovo je glas naroda i, da smo mi od početka slušali ovaj glas naroda, ne bi se ni otvaralo t. zv. hrvatsko, a niti srpsko pitanje, jer su oba pitanja samo dve strane jedne iste medalje. Ovo pitanje nije narod postavio po svojoj inicijativi, on ga i danas ne postavlja, ali smo ga postavili mi, gospoda, upravo stvorili smo uslove da se ono postavi.

Gospodo senatori, kao Ban Vrbaske banovine imao sam za zadatak da radim na srpsko-hrvatskom zblizenju kod naroda, ili kako se to kaže na razvijanju jugoslovenske svesti i osećanja kod onoga trovernog naroda. A znate šta sam ja u tom pravcu radio? Širio sam srpsko nacionalno ime i hrvatsko nacionalno ime kod toga sveta. Kada sam učinio prvu zvaničnu posetu istorijskom gradu Jajcu, priredjen mi je svečan doček od strane mnogobrojnog građanstva i celokupnog katoličkog, muslimanskog i pravoslavnog sveštenstva. Odgovarajući na mnoge pozdrave, ja sam pored ostaloga okupljenome narodu rekao:

»Vi, koji se krstite sa tri prsta i koji se zovete Srbima, neka vam niko u tome ne smeta i ponosite se što ste Srbi. Vi, koji se šakom krstite i zovete se Hrvatima, neka vam u tome niko ne smeta i ponosite se što ste Hrvati! Vi, koji se klanjate i zovete se neki Srbi, a neki Hrvati, neka vam niko u tome ne smeta i ponosite se jednim ili drugim našim narodnim imenom.

Ali sve to pod jednim uslovom da vi Srbi ne mrzite Hrvate što su Hrvati, nego naprotiv da ih volite što su Hrvati, jer su vam oni braća, jer su oni Jugosloveni kao i vi, jer su baš zato Jugosloveni i baš zato vaša braća što su Hrvati, jer da su Mađari ili Talijani ili tome slično, oni vam ne bi bili braća rođena, iako bi živeli zajedno sa vama pod istim državnim krovom, iako bi vam kao takvi mogli biti dobre komšije i dobri prijatelji. Isto tako i vi, koji se nazivate Hrvatima!«

Stvar je gospodo, autentična, i ko želi može na terenu da proveri ne samo u gradu Jajcu, nego širom Vrbaske banovine dejstvo ovakvog mogla stava prema ovom za naš troimeni narod tako osetljivom pitanju.

Kod nas se, gospodo, i suviše operisalo, da ništa drugo ne kažem sa pojmom bratstva, bratske ljubavi, bratske srdačnosti i tome slično. Međutim, zašto to i toliko unošenje sentimenta u politiku, zašto unošenje tolike i takve sentimentalnosti u politiku? Zašto i ono forsiranje bratske ljubavi često puta i tamo, i onda, kada te srdačnosti i pored svega našeg stvarnoga bratstva (kao i u privatnom životu) blagodareći nepametnom radu jednoga ili drugoga brata u izvesnom konkretnom slučaju — nije moglo biti.

Zašto mesto toga nije više ukazivano na praktičnu stranu, na praktične koristi našeg zajedničkog narodnog i državnog života. Da smo mi na mesto sentimentalisanja i međusobnog gospodskog ubedivanja, da smo jedni drugima braća rođena gledali na život očima srpskog, hrvatskog i slovenačkog seljaka, koji tako plačevna i više ženska nego muška pitanja o ljubavi, iskrenosti i večnoj vernosti uopšte i ne postavljaju, nego sa tim spontano računaju, i da smo više pažnje posvetili stvarnim potrebama mukotrpnog života našega naroda, mi bismo mu pre svega ukazali na one ogromne koristi, stvarne koristi koje smo svi mi, i Srbi i Hrvati i Slovenci, imali od zajedničkog života u ovoj državi.

I, gospodo senatori, otvoreno da kažem, kada bi ova naša državna zajednica bila ma od kakve štete po bitne interese srpskoga naroda — mogli bi nam i Hrvati i Slovenci sto puta biti braća, — ja bih bio prvi

srpski separatista koji ni od čega ne bih prezao da, koliko bi bilo u mojim skromnim moćima, oslobodim svoj narod od jedne sprege od koje ima samo štete a nikakve koristi. Isto tako, ako bi naša braća Hrvati i Slovenci bili uvereni da zajednica sa nama za njih donosi samo štete a nikakve koristi, oni bi bili izdajice svoga naroda, ako ne bi svima silama poradili da se oslobode te štetne sprege. (Dr. Ivo Majstović: Vi nemate prava da tako govorite! U čije ime govorite?) To je moje lično mišljenje!

Ali, srećom, gospodo senatori, danas su se ipak uvidele svestrane koristi za svakog od trojice braće u zajedničkoj državi, i mi danas pored svega zahteva da se sačuvaju izvesne naše nacionalne individualnosti, nemamo nigde ozbiljnog separatističkog pokreta, koji bi išao za komadanjem naše državne teritorije ili tome slično.

Kod nas se, gospodo senatori, često puta ukazivalo na g. Korošca, kao na separatistu, kao na čoveka koji nije jugoslovenski nacionalno orijentiran. Uzimam g. Korošca za primer mada nemam nikakve potrebe ni volje da ga od nekoga branim, ali hoću na ovom zgodnom primeru da iz principijelnih razloga ukažem na činjenicu da bi g. Korošec, možda bez ikakvih sentimentalnih razloga, bio poslednji Slovenac, koji bi ozbiljno mislio na nekakvo teritorijalno i tome slično izdvajanje Slovenačke.

On je i suviše praktičan čovek i kao takav suviše svestan da bi sa svakim teritorijalnim separiranjem došle i carinske barijere a sa njima i gašenje sviju onih velikih dimnjaka i zatvaranje sviju onih mnogobrojnih slovenačkih fabrika, koje se bogate novcem sa cele jugoslovenske državne teritorije (ima preko 220 samo tekstilnih fabrika u Slovenačkoj). A tako je, gospodo senatori, i sa drugim t. zv. separatistima našim (ne govorim o izvesnim i malobrojnim političkim manijacima i tuđinskim plaćenicima).

Kod nas se suviše operisalo sa pojmom našeg nacionalnog jedinstva, toliko da je to za mnoge strance, sa kojima sam ja razgovarao, bilo u najmanju ruku čudnovato, da ne rečem i komično. Gospodo, Velika Britanija vekovima postoji, dva glavna naroda koji čine svu moć i svu slavu te imperije su Englezi i Škodani, a nikad ni Englezima ni Škodanima nije padalo napamet, da, postavši Veliki Britanci, prestanu biti Englezi i Škodani, pa ipak skoro kroz svu njihovu istoriju, a naročito danas, iako su Englezi ostali Englezi, a Škodani Škodani, ne zna se ko je veći Veliki Britanac od njih, jer su i jedni i drugi i suviše svesni da prava moć i slava i Engleza i Škodana kao Engleza i Škodana dolazi od Velike Britanije i u Velikoj Britaniji kao takvoj.

Da završim, gospodo. Posle sviju eksperimentisanja i lutanja vreme je da otvorenim očima pogledamo na stvarnost.

Mi smo zaista jedan narod i dosta diskusije o tome! Ali mi smo svakako jedan troimeni narod (Dr. Ivo Majstović: Hvala Vam da ste to uvideli). Mi smo tri jedinice toga naroda, kroz istoriju izražene i formirane. Mi smo kao tri brata rođena od jednog oca i od jedne majke, ali od kojih se jedan zove Jovan, drugi Ivan, a treći Andreja. Oni se zajednički prezivaju Markovići, Petrovići ili tome slično, ali u svakom slučaju jedan brat se zove Jovan, drugi Ivan a treći Andrej. Oni pri tom i svakako, pored sviju zajedničkih osobina, koje dolaze od toga što su krv iste krvi i kost iste kosti, — imaju svaki i svoje lično ime i svoje lične individualnosti. I šta smeta sada njihovom bratstvu, što će se Jovan i dalje zvati Jovan, Ivan

Ivan, Andreja Andreja, naročito ako oni žele da sačuvaju svoja lična imena. Zašto treba i čemu to praktično vodi, da se Jovan, Ivan i Andrej prestanu zvati svojim ličnim imenima i da se zovu samo svojim prezimenom: Marković, Petrović ili tome slično? Zašto Srbi, Hrvati i Slovenci treba da izgube ta svoja lična imena i da se zovu samo Jugoslovenci, kad oni na to, bar za sada i u jedno dogledno vreme, ne pristaju?

Drugo, gospodo, Srbi, Slovenci, a naročito Hrvati gladni su i žedni srbovanja, hrvatstvanja i slovenstvanja. Oni su se vekovima borili da sačuvaju ta draga im narodna imena i zašto im ne dozvoliti da se u svojoj slobodnoj i nacionalnoj državi do mile volje narsbuju, nahrvatstvuju i naslovenstvuju? Zašto, kad su to oni, u većoj ili manjoj meri, mogli da čine i u tudinskim državama? Ja govorim o onome što naš narod sav listom hoće.

I treće, gospodo, naša hrvatska braća otvoreno i jasno su postavila zahtev za očuvanje njihovog, hrvatskog nacionalnog individualiteta.

Kakvo je rešenje ovde moguće?

Moguća su tri rešenja.

Ili skršiti ovaj pokret kod Hrvata milom odnosno silom.

Ili im omogućiti teritorijalni hrvatski integritet na kome bi oni trebali da sačuvaju svoj nacionalni hrvatski individualitet. (**Dr. Ivo Majstrovic:** Je li to program Kraljevske vlade?) Ili naći nešto treće.

Odmah da rečem, i prvo i drugo rešenje je i ludo i nepravilno i u praksi neizvodljivo.

Pre svega, zašto lomiti Hrvate na ovome pitanju? Kakvim bi to opštim i našim i njenim interesima odgovalalo?

Kada bi Hrvati, blagodareći ma kakvom čudu, na jedanput zaželeli da postanu Kinezi ili Sijamci, ili tome slično, tu bi država zbilja trebala da interveniše i da im podvikne: »Hej, kuda ćete?«

Ali, kada Hrvati žele da ostanu to što su i što su kroz celu svoju mučnu istoriju bili, i zašta su radošno i dočekali ostvarenje ove naše zajedničke nacionalne države, onda bi bilo i grehota u Boga, smetati im u tome i, više svega, nemoguće omesti ih u tome. Kada to Austrija nije uspela da učini, bezbeli, ne bi ni Jugoslavija!

Drugo rešenje je praktički neizvodljivo (da samo to spomenem) jer ono vodi pitanju unutrašnjih granica između Srba i Hrvata, a te su granice s obzirom na apsolutnu teritorijalnu izmešanost Hrvata sa Srbima neizvodljive. To bi pored mnogog drugog stvorilo dve iredente, i srpsku i hrvatsku, sa ove i sa one strane tih nemogućih granica. Ne treba zaboraviti, da ma gde bile te granice, sa njima ne bi bili zadovoljni ni Srbi ni Hrvati, ni unutar ni izvan tih granica.

A kako bi bilo treće rešenje? Ono bi bilo kompromisno: dozvoliti Hrvatima, Srbima i Slovencima da bar za jedno dogledno vreme, kad već to tako žarko i neodstupno žele, dozvoliti da sačuvaju svoja nacionalna imena i druge nacionalne individualnosti, koje ne smetaju zajedničkom životu. Ali ne na izdvojenim, t.j. smanjenim, skućenim i za spoljni i unutrašnji državni život daleko manje sposobnim nacionalnim njihovim teritorijama, nego na celokupnoj državnoj teritoriji velike i moćne Jugoslavije. Dozvoliti Hrvatima, Srbima i Slovencima da hrvatstvuju, srbuju i slovenstvuju ne u smanjenim granicama njihovih državnih teritorija; ne samo u Zagrebu, Beogradu i Ljubljani nego i u Zagrebu i u Beogradu i u Ljubljani

i na Sušaku i u Subotici i u Mariboru i u carskome Skoplju.

Ne zadržavajući se na površini stvari, ne posmatrajući pojedine pojave i događaje bez njihove kauzalne veze, ne očekujući sve od autoriteta vlasti, da ne kažem ništa više, a tražeći duboke i stvarne uzroke nemilih pojava, o kojima se govori u ovoj interpelaciji, izvršimo bar sada jedno okretanje političkog fronta na levo krug i podimo i u ovome pogledu stopama Velikog Kralja pa recimo: Srbi, Hrvati i Slovenci srbujte, hrvatstvuajte i slovenstvuajte slobodno, da biste u punoj meri i tek onda mogli — jugoslovenstvovati!

Pretnednik dr. Ljubomir Tomašić: Time je pretres po prvoj tački dnevnog reda zaključen. (**Dr. Dušan Stevčić:** Molim, hoću da govorim): Niste se prijavili za reč. Prije nego predem na pretres druge tačke dajem odmor od 5 minuta.

Posle odmora

Potpretnednik dr. Uroš Krulj: Gospodo senatori, nastavljamo prekinutu sednicu. Prelazi se na drugu tačku dnevnoga reda: Pretres interpelacije senatora g. dr. Ivana Majstrovica na Gospodina Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja — o građenju državne bolnice u Splitu.

Pošto je ova interpelacija svojevremeno umnožena i razdeljena g.g. senatorima, to nema potrebe da se čita. Zato dajem odmah reč g. Ministru socijalne politike i narodnoga zdravlja.

Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković: Gospodo senatori, interpelacija je senatora g. dr. Majstrovica u pogledu splitske bolnice sasvim umesna, na svome je mestu i navodi su potpuno tačni. Splitska bolnica, i po svome geografskom položaju i po zdravstvenim prilikama koje vladaju na Primorju, zaista zaslužuje naročitu, specijalnu pažnju. Gospodo, ja verujem da je i ranije bilo dobre volje, da se na tome pitanju iskreno radilo, ali je bilo izvesnih teškoća, naročito materijalnih, i to pitanje o izgradnji splitske bolnice prolongirano je iz godine u godinu. Preuzimajući resor Ministarstva socijalne politike i narodnoga zdravlja, ja sam odmah obratio specijalnu pažnju svima bolnicama, a u prvome redu splitskoj bolnici, tražio sam ponovo elaborat, i mogu Vam kazati da je to pitanje gotovo skinuto sa dnevnoga reda. U Finansiskom zakonu za 1936/37 godinu ima jedna odredba, kojom je ovlašćen Ministar socijalne politike i narodnoga zdravlja da može da zaključi zajam od 25 miliona dinara kod Središnjeg ureda, i prvi kredit iz ovoga zajma biće namenjen splitskoj bolnici.

Ja mislim da je interpelant senator g. Majstrovic zadovoljan ovim odgovorom, i nadam se da će ovo pitanje vrlo brzo biti skinuto sa dnevnoga reda onako kako to interesi onoga kraja zahtevaju. (Uskli-ci: Vrlo dobro!)

Potpretnednik dr. Uroš Krulj: Ima reč g. dr. Ivan Majstrovic.

Dr. Ivan Majstrovic: Ja zahvaljujem g. Ministru socijalne politike i narodnog zdravlja, koji je izrazio gotovost za odgovor na moju interpelaciju, i zahvalan sam mu takode na njegovom stavu koji je zauzeo prema ovome važnom pitanju; ali, žalibože, ja ne delim optimizam g. Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja u toliko što sam, prema jednom telegramu koji sam jutros primio od zastupnika Upravnika bolnice u Splitu g. dr. Jakše Račića, obavešten da je

na neodređeno vreme odgođeno rešenje ovoga pitanja, na koje ne samo mi u Splitu, nego u celom našem Primorju odavno čekamo.

Rekao bih da koraci koji su bili poduzeti kod »Suzora« da se sklopi ovaj zajam nisu uspeli. Dapače, po informacijama koje imam, »Suzor« je na svojoj skupštini pre tri dana zaključio da se ovaj kredit ne podeli Vladi, s motivacijom da Vlada već duguje oko 50 miliona dinara, i da je u zaostatku sa isplatom anuiteta za ranije zajmove.

Mene čudi da g. Ministru socijalne politike i narodnog zdravlja, koji ima nadzor nad »Suzorom«, taj zaključak nije poznat. Ja znam, u koliko sam imao prigode i ranije govoriti sa g. Ministrom, da se najviše polagalo nade u to, da će se kod »Suzora« naći potreban novac za gradnju bolnice u Splitu. Ja nisam pozvan da dajem savete g. Ministru, ali se nadam da će on naći načina da obezbedi sklapanje ovog zajma, i da se time udovolji onoj potrebi, koju je on lojalno danas ovde i sâm priznao. I u tom pravcu ja mu izražavam svoju zahvalnost, i ako ne mogu da izrazim svoje zadovoljstvo.

Potpredsednik dr. Uroš Krulj: Ima reč g. Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja.

Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković: Vest koju je g. dr. Majstrović dobio od g. dr. Račića i njegova obaveštenja su netačna. Tome je dala povoda jedna vest objavljena u listu »Vreme«. Zaključci »Suzora« nisu ovakvi kakve ih pretstavlja g. dr. Majstrović. »Suzor« je pristao na izmenu Pravilnika, da bi se mogla i država koristiti zajmom. Dakle, to je rešeno na toj sednici, i, prema

tome, zajam od »Suzora« biće apsolutno ostvaren. Dakle, zaključci »Suzora« su ovakvi, a ne kao što ste Vi, g. Majstroviću, obavestili. Tako je zaključeno na sednici »Suzora«, i primljena je izmena Pravilnika, jer je potrebno bilo izvršiti izmenu Pravilnika, pa da se može zaključiti zajam kod »Suzora«. Dakle, kao što rekoh, ta izmena Pravilnika je primljena. (Odobranje).

Potpredsednik dr. Uroš Krulj: Ima reč interpelant g. dr. Majstrović.

Dr. Ivo Majstrović: Vrlo dobro, g. Ministre. Ja Vam zahvaljujem.

Potpredsednik dr. Uroš Krulj: Gospodo senatori, time je iscrpen dnevni red današnje sednice. Za narednu sednicu, koju zakazujem za prekosutra, u subotu, 21 marta ove godine, u 9 časova, predlažem ovaj dnevni red:

1) Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o konvenciji o primeñi međunarodnog Pravilnika za plovidbenu policiju i obavljanje ove policijske službe na delu Dunava, koji obrazuje granicu između Kraljevine Jugoslavije i Kraljevine Rumunije; i

2) Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o dopunskom sporazumu uz konvenciju potpisanu u Beogradu 30 januara 1933, između Kraljevine Jugoslavije i Kraljevine Rumunije, kojom se reguliše pitanje državljanstva i zavičajnosti.

Prihvata li Senat ovaj dnevni red? (Prima.) Objavljujem da je primljeno.

Zaključujem današnju sednicu.

Sednica je zaključena u 12,25 časova.

P R I L O Z I

INTERPELACIJA

Dr. IVANA MAJSTROVIĆA, senatora

na

Gospodina Ministra socijalne politike i nar. zdravlja

GOSPODINE MINISTRE!

U nizu najprečih potreba grada Splita ubrojiti je na prvom mjestu i kao najhitniju izgradnju moderne bolnice. Ta je potreba tim osjetljivija što se ne radi samo o gorućoj potrebi grada Splita, u kome se je od Ujedinjenja do danas pučanstvo skoro podvostručilo te danas broji oko 40.000 stanovnika, već i stoga što je na splitsku bolnicu upućeno žiteljstvo iz devet srezova Primorske banovine i to: Splita, Sinja, Imotskog, Livna, Makarske, Metkovića, Brača, Hvara i Korčule, sa 45 općina, koje skupa broje 340.000 duša i pretstavljaju najnapučeniji kraj Banovine. K tome znatan broj bolesnika, osobito hirurških, otpada na radnike velikih tvornica cementa, koje se nalaze u neposrednoj blizini Splita, kao također i na mnogobrojne obalne radnike grada Splita, kao najprometnije naše luke na Jadranu. Napokon na bolnicu u Splitu, kao našem najvećem primorskom emporiju, upućeni su pomorci iz drugih krajeva te i iz inozemstva, koji svojim brodovima pristaju u Splitsku luku a potrebni su bolničke njege.

Ako se računa da bi na svakih 1.000 stanovnika redovito imalo otpasti po samih 5 bolničkih kreveta, to bi značilo da bi Split, koji sa okolicom, koja na nj gravitira, broji preko 340.000 stanovnika, morao imati najmanje 1.700 bolničkih kreveta. Statistički je utvrđeno, da što je veća neimaština u narodu, tim je i priliv u bolnice jači, dosljedno i razmjer bolničkih kreveta morao bi biti jači od gore navedenog.

Napram ovako utvrđenoj potrebi od najmanje 1.700 bolničkih kreveta današnja splitska bolnica, osnovana god. 1794 zaslugom i sredstvima Splićana braće Antuna i Petra Ergovca, preuzeta te pregrađena i povećana od biv. Zemaljskog odbora Kraljevine Dalmacije godine 1871 da od Ujedinjenja postane državnom bolnicom, broji samih 225 kreveta, od kojih 19 rezervnih.

Shvatljivo je da radi ovakovog upadnog nerazmjera među najnužnijim i faktično raspoloživim brojem bolničkih kreveta u staroj splitskoj bolnici moraju vladati najžalosnije prilike, jer ista pored mnogih i najelementarnijih nedostataka pruža najžalosniju sliku poglavito u tome; što radi ograničenog kapaciteta bolesnici moraju ležati na strunjačama po podovima, čak i po hodnicima, a mladi po 2 i 3 u jednom krevetu. Navala je bolesnika tolika, da ih znatni broj bora biti odbiven, jer nema gdje da ih se smjesti.

Godine 1914 upravu je bolnice, koja je bila u derutom stanju, preuzeo g. dr. Jakša Račić. Prilike u dvorani za operacije bile su takove, da uopće nije bilo moguće aseptično provadanje operacija te prema tome nikakovo čudo što je u splitskoj bolnici, valjda kao posljednjoj A.U. Monarhiji ranije grasirala »Gangraena nosocomialis«. — Stoga g. dr. Račić bio je primoran da za duže vremena zamašitije operacije provada u svom savremenom sanatoriju, gdje su bolesnici ostajali na liječenju i punoj opskrbi, potpuno besplatno, a to je stanje potrajalo sve dok, zaslugom

ondašnjeg pretsjednika Zemaljskog odbora g. dr. Machiedo-a, bolnička operaciona dvorana nije bila prilično savremeno uređena.

Usljed zaprepašujućeg mortaliteta na dojenčadi — do 95% — nastojanjem dr. Račića podignut je mali paviljon za djecu u bašti bolnice. Nakon Svjetskog rata uvedeno je napokon god. 1921 električno osvjetljenje i izmijenjeni trošni podovi sa parketima i sagrađen je paviljon za venerične bolesti.

Uprkos nedostajanja prostora i teških prilika u staroj splitskoj bolnici rad se povećava iz godine u godinu, kao što je izvidno po odnosnoj statističkoj tablici, jer dok je godine 1919 ukupni broj liječenih bolesnika iznosio 2.186, a ukupni broj operacija 533, godine 1934 broj bolesnika iznosio je 4.670, a broj izvedenih operacija 1.421. U bolnici postoji samo jedna dvorana za operacije, u kojoj se obavljaju i septički i aseptički hirurški zahvati, te u istoj izvadaju svoje operacije uz hirurga još i gynecolog i očar i otorinolaringolog. Zahvaljujući izvanrednoj energiji i skrupuloznoj savjesnosti bolničkih ljekara, rezultati operacija obavljenih u splitskoj bolnici mogu da se takme sa onim najmodernijih bolnica u državi i inozemstvu. To dokazuju u prvom redu mnogobrojne znanstvene radnje upravnika i šefa Hirurškog odeljenja g. dr. Račića, koji u znanstvenom svijetu i u medicinskoj literaturi pravom uživa zavidni glas znamenitog hirurga i urologa, a to baš na temelju tačnih statističkih podataka o radu i uspjesima u splitskoj bolnici. Njegove znanstvene prikaze o radu u splitskoj bolnici nosi Berlinski »Zeitschrift für Urologie«, »Zeitschrift für urologische Chirurgie«, »Bruns — Beiträge zur klinischen Chirurgie — Urologia« te druge njemačke, francuske i engleske liječničke znanstvene publikacije, koje su pravom pribavile priznanje i poštovanje inozemnog znanstvenog svijeta splitskoj bolnici, te svijetski korifeji medicine citiraju ih često sa velikim uvažanjem, naročito znanstvene radnje njenog upravnika g. dr. Račića.

Nego ni herojska energija i požrtvovnost bolničkog ljekarskog osoblja, sa upravnikom dr. Račićem na čelu, ne dostaju više da se s godine na godinu sve to ogromniji rad pri današnjoj splitskoj bolnici, osobito radi pomanjkanja prostora i kapaciteta, uzmogne dalje svladati. Pošto je još od prije od biv. Zemaljskog odbora dalmatinskog bilo nabavljeno zemljište u predjelu Firule na periferiji grada u površini od 75.300 m² kao gradilište za novu splitsku bolnicu, to su svi naponi bili upravljeni na to, da se otpočne njenom gradnjom. Nj. Vel. blagopokojni Kralj Ujedinitelj, koji je Svojom vladarskom pažnjom i naklonosti u više prilika počastio naše primorske krajeve i Split, upozoren u više navrata od pozvanih faktora, a naročito od g. dr. Račića pri nekoliko dozvoljenim mu audijencijama, o neophodnoj nuždi izgradnje nove bolnice, raspoložio je da se ista ima provesti iz sredstava velikog engleskog zajma od 50.000.000 funti, što žalibože nije ostvareno. I tako ta lijepa zamisao žalibože nije provedena nego samo djelomično time da se je dosad izgradilo jedino paviljon za zarazne bolesti sa 46 bolesničkih kreveta, koje je proradilo od 8 novembra 1933 godine, autogaraža i stanovi za čuvara i šofera. Podignuti su, ali još nisu dovršeni i time još su neupotrebljivi: kotlovnica, praona i t.zv. gospodarska zgrada za uredske

prostorije, nastanba personala, kuhinja, peglaona, skladišta itd. Uopće još nisu niti započeti radovi glavne bolničke zgrade, koja će imati ova odeljenja: hirurško sa 120 kreveta, interno sa 100 kreveta, ginekološko sa 60 kreveta, tuberkulozno sa 50 kreveta, očno sa 40 kreveta, dečje sa 40 kreveta, skupa 470 kreveta.

Za dosad izvedene radnje utrošilo se je ukupno dinara 6,683.173 i to po budžetskom kreditu godine 1930/31 bilo je odobreno din. 5,000.000 a potrošilo se je din. 4,484.793, po budžetskom kreditu g. 1931/32 odobreno din. 5,000.000, zatim reducirano na dinara 1,500.000, a faktično je utrošeno din. 998.380. Gornjim utrošenim svotama ima se dodati din. 1,200.000 iz sredstava zaklade »Sivori-Lukšić«. Posle budžetske godine 1931/32 nije bio više odobren nikakav kredit te su isti radi nastalih teških finansijskih prilika stalno brisani. Ima se na koncu naglasiti, da su svi tehnički projekti već davno gotovi te uz već napomenuite imaju se podignuti još objekti za prosekturu, mrtvačnicu i za kapelu rimokat. i pravoslavnu. Računa se poprijечно da za potpuno dovršenje dosad podignutih objekata, kao i za izgradnju i interno adaptiranje hirurškog odeljenja trebalo bi oko dinara 12,000.0000, a za kompletno dovršenje i interni uređaj svih projektiranih bolničkih odeljenja trebalo bi nešto preko dinara 40,000.000.

U arhivu splitske bolnice pohranjena je čitava prepiska o molbama i pretstavkama upravljanim kroz više godina na sve odlučne faktore u državi, a da opravdanom vapaju za neodgodivim udovoljenjem jednoj prijekoju humanoju i socijalnoj nuždi do danas nije bilo udovoljeno. Koncem marta 1935 g. usljed

ličnog posredovanja upravnika bolnice g. dr. Račića kod najviših faktora u Beogradu tadašnji Ministar finansija a današnji Predsednik vlade g. dr. Stojadinović ovlastio je resornog Ministra g. dr. Marušića, da preduzme korake za sklopljenje zajma kod Sred. ureda u Zagrebu od 12,000.000 din. za izgradnju hirurškog paviljona, a kad bi se naišlo na poteškoće, da predviti tu svotu u svom redovnom budžetu. U tom pravcu bio je zainteresovan i biv. Ministar g. Komnenović, koji se je izjavio spremnim da će se svojski zauzeti, eda se čim moguće prije bude moglo nastaviti gradnjom splitske bolnice, kao uistinj neophodno potrebne.

Po izloženom čast je potpisanom umoliti g. Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja, da mi u toku ovog saziva izvoli odgovoriti:

Pošto su g. Ministru poznate teške prilike stare splitske bolnice, koja ni po svom kapacitetu, ni po ostalim nedostacima, ne može da ni izdaleka odgovori savremenim potrebama grada Splita, njegove okoline i cijelog područja, koji prama njemu gravitira, je li g. Ministar voljan shodno poduzeti, eda se uzmogne čim prije nastaviti gradnjom nove splitske bolnice na Firulama, bilo da se u tu svrhu potrebiti kredit nabavi putem naročitog zajma, bilo da se ta sredstva predvide u redovnom budžetu, i to barem u iznosu, koji je nuždan za izgradnju novog paviljona za hirurgiju.

Izvolite, Gospodine Ministre, i ovom zgodom primiti izraze mog odličnog poštovanja.

Dr. Ivan Majstrovic, s. r.
senator.